

Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för
Kandidatexamen i Kriminologi
VT 2017

”Till och med ett ja kan vara ett nej”

- En kvalitativ studie om ungdomars
förståelse av våldtäkt och frivillighet till sex

Molly Gunnarsson

Författare

Molly Gunnarsson

Titel

"Till och med ett ja kan vara ett nej" – en kvalitativ studie om ungdomars förståelse av våldtäkt och frivillighet till sex

Handledare

Terese Anving

Examinator

Joakim Thelander

Sammanfattning/Abstract

Våldtäkter som begås av en person som offret är bekant med drabbar oftast unga kvinnor. Sällan blir någon dömd för dessa våldtäkter då det är vanligt att gärningsmannen hävdar att offret samtyckt till sex. Syftet med denna uppsats är att undersöka ungdomars förståelse av denna typ av våldtäkt samt hur de uttrycker sig ifråga om frivillighet och samtycke till sex. Dessutom undersöks hur dessa uppfattningar kan kopplas till genusnormer. Empiriskt material har insamlats genom tre fokusgrupper med ungdomar i åldern 17-18 år. Vinjetter baserade på riktiga rättsfall har använts som stimulusmaterial. En tematisk analys av materialet resulterade i två huvudkategorier vilka var tolkningsproblematik och rädslor. Resultatet visar att tjejer i högre utsträckning än killar får ta ansvar för hur deras agerande ska tolkas av den andre. Ofta betonades tjejers ansvar för att agera så att missförstånd om inte uppstod genom att uttrycka tydligt när de inte ville ha sex. Detta kopplas i analysen till att vara ett uttryck för rådande genusordning och normer för maskulinitet och femininitet.

Ämnesord/Keywords

Våldtäkt, Ungdomar, Genusnormer, Genusordning, Maskulinitet, Femininitet, Fokusgrupper

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	4
2. SYFTE.....	6
2.1. Frågeställningar	6
3. BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING	7
3.1. Bakgrund.....	7
3.2. Tidigare forskning.....	9
3.2.1. Förhandlingsutrymme.....	9
3.2.2. Begreppet våldtäkt	10
3.2.3. Våldtäktsmyter.....	11
4. TEORETISK UTGÅNGSPUNKT.....	12
4.1. Genus	12
4.1.1. Genusordning	12
4.1.2. Inläring.....	13
4.2. Kvinnligt och manligt	13
4.2.1. Hegemonisk maskulinitet.....	14
5. Metod	17
5.1. Litteratursökning.....	17
5.2. Fokusgrupper	17
5.2.1. Vinjetter	18
5.3. Urval.....	19
5.3.1. Rekrytering	20
5.3.2. Bortfall.....	21
5.4. Inspelning och transkribering.....	21
5.4.1. Transkribering.....	21
5.5. Analysmetod	22
5.6. Etik.....	23
5.7. Metoddiskussion	24
6. Resultat och analys.....	27
6.1 Tolkningsproblematik	27
6.1.1. ”Hon har inte varit tillräckligt tydlig” – Tydlighet.....	27
6.1.2. ”Till och med ett ja kan vara ett nej” – Frivillighet och samtycke.....	31
6.1.3. ”Händer det ofta att killar att killar ba, INTE vill ha sex?” – Killar som initiativtagare till sex.....	33
6.1.4. ”Man vill helst inte ta upp det” - Våldtäkt som samtalsämne.....	34
6.2. Analys - Tolkningsproblematik	35
6.3. Rädslor.....	36
6.3.1. ”...som tjej så typ lär man sig att man ska typ va rädd”- Utsatthet.....	37
6.3.2. ”Man ju hört talas om sånt också” - Att bli falskt anklagad.....	37
6.3.3. ”Näe hon är så jävla konstig” - Andras åsikter.....	38
6.4. Analys - Rädslor.....	40
7. DISKUSSION.....	42
7.1. Slutsatser.....	43
REFERENSER.....	44
Bilagor.....	49

1. INLEDNING

När det gäller våldtäkter som begås av en bekant är offret typiskt sett en ung kvinna. Medianåldern ligger enligt Brottsförebyggande rådet (Brå) på 22 år (Grevholm, Nilsson & Carlstedt 2005, s.7). Brå beskriver typfallet av dessa våldtäkter som en situation där en kvinna i tjugoårsåldern träffar en man på krogen som hon senare följer med hem. Både offer och gärningsman är berusade och ingen annan ser eller hör det som hänt. Dagen efter gör kvinnan en anmälan till polisen och uppsöker sjukhus. Förundersökningen läggs i dessa fall ofta ner på grund av att brott inte kan styrkas (a.a., s.29). Anledningen till att många av dessa fall läggs ner är bland annat att det ofta inte används något fysiskt våld, till skillnad från överfallsvåldtäkter, och att mannen hävdar att det har varit frivilligt från kvinnans sida (a.a.). Man hamnar i dessa fall därför ofta i situationer där ord står mot ord (a.a.). Då ungdomar är en utsatt grupp inom denna kategori av våldtäkt blir det högst aktuellt att undersöka deras förståelse av denna typ av våldtäkt samt hur de definierar gränsen mellan frivillighet och tvång.

Föreställningar om våldtäkt, samtycke och frivillighet till sex är dock inte bara juridiska frågor utan detta påverkar många kvinnors och tjejers vardag och hur de agerar i olika situationer. Dessa föreställningar hör ihop med kulturella och sociala normer, för genus och sexualitet, som finns i samhället (Josefson 2005, s.108). Dessa normer sätter gränser för vilka handlingar och beteenden som är socialt accepterade (a.a.). Dessa normer skapas genom att individer samspelar med sin omgivning (miljö, familj, vänner e.t.c.) och den kultur som människor växer upp i (Löfgren-Mårtensson 2016, s.116 ; Rué Rosell, Martinez, Flecha 2014, s.864). När det handlar om normer som omger sexualitet använder Olsson (2016, s.16) begreppet sexualsyn. Sexualsynen som råder talar exempelvis om för människor när, med vem och av vilka anledningar det är okej att ha sex.

Samhällets syn på genus är nära sammankopplat med den sexualsyn som råder (Olsson 2016, s.16). Detta syns enligt honom bland annat i sexualiteten är mer begränsad för tjejer än för killar. Jeffner (1997, s.228) beskriver det som att tjejer har mindre handlingsutrymme när det kommer till sex. Detta i och med de genusnormer som säger att tjejer ska ta hänsyn till killars önskemål och behov även om detta innebär att de bortser från sina egna (a.a.). Dessa genusnormer handlar enligt Jeffner om att tjejer ska vara tillmötesgående och snälla, omsorgstagande och sexuellt tillgängliga (1997, s.228-230). Tjejer kan, enligt henne, därför inte säga absolut nej i första läget utan att bryta mot de kulturella normerna för sexuell samvaro (a.a.). Samtidigt, vilket beskrivs närmare under tidigare

forskning, fann Jeffner att killar ofta äger rätten att tolka detta nej (a.a). Detta innebär i sin tur att ett nej inte alltid respekteras.

Vidare är det detta ett aktuellt ämne inte minst med tanke på den utredningen av sexualbrottslagstiftningen (SOU 2016:60) som nyligen lämnades in och som föreslår flera förändringar av lagstiftningen (2014 års sexualbrottskommitté 2016). Ett av dessa förslag är att gränsen för våldtäkt ska gå vid frivillighet och att denna frivillighet ska uttryckas (a.a). Detta har dock fått kritik bland annat från Åklagarmyndigheten som menar att lagstiftaren inte bör sätta upp formkrav för hur människor uttrycker frivillighet till sex (Åklagarmyndigheten 2017, s.3).

Denna debatt om huruvida lagstiftarna kan, och bör, lägga sig i hur människor uttrycker sig, när det kommer till sexuell samvaro, öppnar för en intressant fråga: Om det rent rättsligt inte går att ställa upp krav på hur frivillighet ska uttryckas, eller vad som inte ska räknas som frivillighet, vad ska människor ha för referenser för hur de själva ska agera i dessa situationer? Denna fråga gör att det är intressant att undersöka hur ungdomar ser på denna problematik. Vad avgör, i deras mening, om sex har varit en våldtäkt och hur ser ungdomarna på frivillighet och hur detta kan uttryckas?

2. SYFTE

Uppsatsens övergripande syfte är att få en tydligare bild av gymnasieungdomars förståelse av våldtäkter som begås mot kvinnor av någon som är bekant, eller partner till offret. För att få en vidare bild av ungdomarnas uppfattning avses även att undersöka ungdomars uppfattningar beträffande frivillighet till sex samt eventuella gråzoner mellan sex och övergrepp. Syftet är sedan att undersöka hur genusnormer kan påverka dessa uppfattningar.

2.1. Frågeställningar:

- **Vilka föreställningar kommer till uttryck hos dessa ungdomar när man diskuterar våldtäkter som begås av någon som offret är bekant med eller har en relation till?**
- **Hur uttrycker sig ungdomarna angående samtycke och frivillighet till sex?**
- **Hur kan de åsikter som kommer till uttryck i fokusgrupperna förstås utifrån kulturella och sociala genusnormer?**

3. BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING

Detta avsnitt börjar med en kort redovisning av statistik på området som följs av en genomgång hur lagstiftningen har förändrats de senaste åren och det nuvarande rättsliga läget. Efter detta följer en kort redogörelse över betänkandet ”*Ett starkare skydd för den sexuella integriteten*” (SOU 2016:60) som presenterades i oktober och som föreslår ett flertal förändringar av sexualbrottslagstiftningen. Denna redogörelse kommer inte gå in på djupet i den straffrättsliga betydelsen eller problematik kring ett eventuellt införande av dessa förändringar. Syftet är endast att kort beskriva för vad denna utredning kommit fram till och vad detta har för betydelse för denna uppsats.

3.1. Bakgrund

Kvinnor är kraftigt överrepresenterade som offer för våldtäkt. År 2016 anmäldes i Sverige 3710 fall av våldtäkt mot vuxna och 3010 fall våldtäkt mot barn (0-17 år). I den absoluta majoriteten av fallen (96% respektive 88%) var de utsatta kvinnor/flickor (Brottsförebyggande rådet 2017). I de allra flesta fall är det män som begår dessa övergrepp (a.a). I många fall är det dessutom någon kvinnan/flickan har en relation till eller är bekant med (Grevholm, Nilsson & Carlstedt 2005).

Den svenska sexualbrottslagstiftningen har förändrats genom åren bland annat i syftet att stärka brottsoffrens roll (2014 års sexualbrottskommitté 2016, s.25). År 2005 reformerades sexualbrottslagstiftningen och lagstiftarna valde bland annat att, i våldtäktsparagrafen, även inkludera allvarligare fall av den typen av övergrepp som tidigare rubricerats som sexuellt utnyttjande (a.a., s.109). Man satte kravet på utövande av tvång lägre för att innefatta fall där offer reagerar med passivitet istället för aktivt motstånd (a.a., s.109). Man inkluderade även, i paragrafen om våldtäkt, när någon har sex med en person i ett ”hjälpöst tillstånd” (a.a.). Detta begrepp avsåg att innefatta situationer när någon, t.ex. på grund av berusning, eller på annat sätt var utsatt och, inte kunde freda sig (a.a). Man poängterade också att samtycke i dessa situationer inte befriade gärningsmannen från ansvar då det inte kunde anses vara giltigt (a.a). År 2013 syftade lagstiftarna att ytterligare förstärka offrets skydd genom att ändra formuleringen ”hjälpöst tillstånd” till ”särskilt utsatt situation” som är ett vidare begrepp (a.a., s.124).

Trots dessa förändringar är det fortfarande få anmälningar som leder fram till att någon blir dömd. En svensk studie av Diesen och Diesen (2013, s.29) visade att ungefär 1 av 10 anmälningar om

våldtäkt leder till att någon blir lagförd. De bevisvärigheter som forskarna fann, handlade till stor del om vad de benämner som samtyckesinvändning från den misstänkte (a.a). Detta var något som hälften av de som åtalats för våldtäkter hävdade till sitt försvar (överfallsvåldtäkter var ej inkluderade i studien) (a.a). De åtalade erkände alltså att den sexuella handlingen men menade att de haft, eller trott sig ha, samtycke från den andra parten (a.a). Näst vanligast var att förneka att det hänt överhuvudtaget, vilket 43% av de åtalade gjorde, 5% uppgav sig sakna minne av händelsen på grund av berusning och endast 2 % erkände handlingen (a.a).

Problematiken kring att män uppger att de trott sig ha samtycke till sex, trots att så inte varit fallet, är vanligt vid våldtäkter som begås av en bekant eller partner (Diesen & Diesen 2013, s.29). Under flera års tid har det debatterats om huruvida en samtyckeslagstiftning skulle ha en positiv inverkan för att minska antalet våldtäkter (2014 års sexualbrottskommitté 2016, s.14). Exempelvis startades Fatta-kampanjen år 2013 där initiativtagarna ville se en förändrad syn på sex och våldtäkt i samhället såväl som i lagen. Bland annat uttrycktes att definitionen av våldtäkt borde utgå från bristande samtycke från den ena parten (Östensson 2013). Denna debatt var en av anledningarna till att regeringen år 2014 startade en utredning för att se över sexualbrottslagstiftningen. Denna utredning resulterade i betänkandet "Ett starkare skydd för den sexuella integriteten" (SOU 2016:60) vilken presenterades i oktober 2016. I detta betänkande föreslås bland annat att gränsen mellan straffri och straffbar sexuell handling bör gå vid om deltagandet varit frivilligt. För att de iblandade parterna ska veta om deltagandet är frivilligt krävs att frivilligheten ska uttryckas i handling eller ord (a.a., s.17). Dessutom föreslår kommittén att begreppet våldtäkt ska ersättas med sexuellt övergrepp för att tydliggöra att det inte krävs våld för att det ska vara ett övergrepp (a.a., s.187). Vidare föreslås att man, vid vissa typer av sexualbrott, även ska kunna dömas vid oaktsamhet (a.a., s.268).

Det övergripande syftet med de föreslagna förändringar av sexualbrottslagstiftningen är bland annat att lagändringarna, i kombination med utbildningsinsatser, på sikt ska ha en normerande effekt och att detta i sin tur ska minska det sexuella våldet i samhället (2014 års sexualbrottskommitté 2016, s.38-39). Åklagarmyndigheten har i sitt yttrande till betänkandet stämt in i uppfattningen om att en förändrad sexualbrottslagstiftning, som grundar sig i frivillighet, kan få en normativ effekt i samhället (Åklagarmyndigheten 2017, s.3). De menar dock att det blir problematiskt att lagen ska uttrycka sig såsom att frivilligheten ska komma till uttryck då det enligt dem kan finnas situationer där någon deltar frivilligt men ändå inte uttrycker frivillighet (a.a.). Det skulle kunna sägas att Åklagarmyndigheten här öppnar för möjligheten att det kan finnas situationer där personer deltar frivilligt i sex trots att de är inaktiva och inte heller verbalt uttrycker att de faktiskt vill ha sex. De

skriver vidare att det inte är rimligt för lagstiftaren att ha vissa formkrav för hur människor ska uttrycka sitt frivilliga deltagande i sex (Åklagarmyndigheten 2017, s.3).

3.2. Tidigare forskning

Jag har inte funnit någon svensk forskning som har samma syfte även om jag funnit utländsk forskning som riktat in sig mot så kallad "date-rape" vilket skulle kunna ses som jämförbart. Den studie som kan sägas ligga närmast till hands, för vad denna uppsats söker att undersöka, är Jeffners studie från 1997. Delar av resultatet från hennes studie kommer att presenteras nedan tillsammans med annan forskning som ansetts tillföra något till denna studie.

3.2.1. Förhandlingsutrymme

Jeffner (1997) fann att det inte var möjligt att ange en gräns mellan våldtäkt och sex utifrån det som informanterna beskrivit. Hon menar att denna gräns förflyttas beroende på olika omständigheter. Jeffner beskriver detta som ett utrymme för förhandling mellan vad informanterna definierar som "bra sex" och våldtäkt (a.a., s.190). De flesta ungdomarna i studien var överens om att ett nej till sex gäller och respekteras det inte är det en våldtäkt (a.a.). Det framgick dock att ett par förutsättningar ska vara uppfyllda för att detta nej ska vara giltigt. Detta är alltså en del av det som Jeffner kallar förhandlingsutrymme. Dessa förutsättningar var till exempel att tjejen har sagt nej på rätt sätt, att tjejen inte är kär i killen även efteråt, att hon mår väldigt dåligt efteråt och att varken tjejen eller killen varit allt för fulla (a.a.). Dessutom fann Jeffner att tjejer gavs stort ansvar för att inte vara alltför sexuellt utmanande och inbjudande (a.a., s.172). Tjejer som bröt mot dessa normer, sågs som lösaktiga. Dessa tjejer kunde inte bli våldtagna "på riktigt" då man ansåg att de antingen velat ha sex eller att de misslett killen att tro det (Jeffner 1997, s.172-178). Gällande att säga nej på rätt sätt gäller det samtidigt för tjejen att inte vara alltför tydlig när hon säger nej (a.a., s.229-230). Detta eftersom att hon samtidigt måste följa de kulturella normerna för sexuell samvaro som säger att tjejer ska vara sexuellt tillgängliga för killar. Samtidigt har killar tolkningsföreträde vilket innebär att nej kunde bli ett ja i killens tolkning. Jeffner (1997, s.234)

Jeffner (1997) fann att ungdomarna hon intervjuat tog sin utgångspunkt i vad som de uppfattade som normalt, i fråga om sex och förhållanden, när de skulle definiera vad en våldtäkt var (Jeffner, 1997, s.7). Liknande tankar, beträffande hur ungdomarna avgör vad som är normalt eller inte ifråga om sex, uttrycks av Guy (2007). Han har i sin studie, som bestod av enkäter och semi-strukturerade

intervjuer, undersökt undersökt israeliska ungdomars utsatthet i fråga om sexuellt tvång (a.a). Guy fann bland annat ett samband, framför allt hos de manliga deltagarna, mellan offer- och förövarskap a.a., s.312). Resultatet från studien kan enligt honom sägas styrka uppfattningen om att det sexuella utforskandet under tonåren sker interpersonellt. Med det syftas att det ofta experimenteras, både romantiskt och sexuellt, inom vad som skulle kunna tolkas som en gråzon mellan det normativa och det avvikande (a.a.). Stainton Rogers och Stainton Rogers (2002, s.308) beskriver hur det, även om det inte finns något uppenbart tvång med i bilden, kan inrymmas övertalning och ett "lirkande" i sexuell samvaro utan att det ses som något avvikande. Detta då det, enligt dem, ses som en del av de kulturella ritualer, för uppvaktning eller förförelse, vilka ofta föregår sex (a.a). Författarna uttrycker därför att frågan om samtycke, och vad som räknas som ett samtycke, är en otroligt komplex fråga.

3.2.2. *Begreppet våldtäkt*

Andra problem med att definiera begrepp såsom samtycke och våldtäkt lyfts fram av Lockwood Harris (2011). Hon menar att användandet av ordet våldtäkt har begränsningar på grund av dess skarpa rättsliga och normativa definition (a.a., s.60). I hennes studie har hon undersökt hur unga kvinnor som utsatts för ofrivilligt sex ser på begreppet våldtäkt för att beskriva det som de varit med om. Hon fann att många kvinnor medvetet tar beslutet att inte benämna det som en våldtäkt. Anledningarna bakom detta kunde kopplas just till normativa föreställningar av våldtäkt (a.a.). Det vill säga vad en "riktig" våldtäkt är, samt hur offer och gärningsman ska bete sig under och efter våldtäkten. Flera de unga kvinnorna, i Lockwoods Harris (2011) studie, tog avstånd från att bli sedda som offer och andra uttryckte rädsla för att bli dömd av andra för att man fortfarande har en relation eller vänskap med personen som begått övergreppet. En liknande studie har genomförts av Johnstone (2016, s.280) som fann att vissa kvinnor som intervjuades gav exempel på "värre" fall av våldtäkter för att visa att det som de varit med om inte föll inom ramen för en våldtäkt. Det var också vanligt att de själva tog på sig skulden för det som hänt (a.a). Detta kopplade Johnstone till kulturella normer som säger att kvinnor har mer ansvar för att kontrollera sexuella situationer då de inte är lika styrda av sina sexuella drifter som män är (a.a.). Både Johnstone (2016) och Lockwood Harris (2011) efterlyser fler begrepp, för att beskriva olika typer av sex utan samtycke (på engelska; nonconsensual sex) för att innefatta även händelser som inte faller inom den normativa ramen för våldtäkt.

3.2.3. *Våldtäktsmyter*

Tidigare forskning har visat på kopplingar mellan positiva attityder till så kallade våldtäktsmyter och skuldbeläggande av faktiska våldtäktsoffer (se t.ex. Blumberg & Lester, 1991). Våldtäktsmyter beskrivs av Anderson och Doherty (2008) som argument som tenderar att skuldbelägga offret, friskriver gärningsmannen och/eller förminskar ”allvarligheten” i offrets upplevelse av händelsen. En del av dessa myter, som identifierats i forskning av Jacobsson och Sjöström (2016), inkluderar användandet av alkohol. Jacobsson och Sjöström fann att några av våldtäktsmyterna handlade om hur berusade kvinnor tenderar att bli mer sexuellt upphetsade, att berusade kvinnor får skylla sig själva och att berusade män inte kan kontrollera sina impulser (a.a., s.107). Ett annat exempel på våldtäktsmyter som de fann var att det var vanligt att kvinnan nyktrar till efter att ha haft frivilligt sex och då ångrar sig och gör en polisanmälan (a.a.).

Det finns även forskning som tyder på att det finns ett samband mellan positiva attityder till stereotypa könsroller och benägenhet att acceptera så kallade våldtäktsmyter (Burt 1980, s.229). Med positiva attityder till stereotypa könsroller avses att man håller med om påstående kopplade till stereotypa beskrivningar av manligt och kvinnligt (a.a., s.222). T.ex. att kvinnor bör vara oskuld fram tills att de gifter sig (a.a.). Svensk forskning av Kjellgren, Priebe, Svedin och Långström (2010, s.1166) visar på ett samband mellan positiva attityder till stereotypa könsroller och förövarskap. De fann att ungdomar som rapporterat positiva attityder till stereotypa könsroller, i högre grad än andra ungdomar, uppgav att de vid något tillfälle tvingat (med ord eller handling) till sig sex (a.a.).

Det finns dock även forskning som undersökt hur man kan minska förekomsten av dessa våldtäktsmyter. Smith och Welchans (2000, s.1264) studie visar att utbildning av tonåringar kring våldtäkter och våldtäktskultur kan förändra attityder och minska ungdomars tilltro till våldtäktsmyter. Detta framhålls även av Lanier och Green (2001, s.90-91) vars studie visade att förändringar av attityder kring våldtäktsmyter hos unga män kan minska förekomsten av utövande av sexuellt tvång.

4. TEORETISK UTGÅNGSPUNKT

I detta avsnitt presenteras uppsatsens teoretiska utgångspunkt. Analysen av materialet i denna uppsats kommer i huvudsak utgå från Raewyn Connells, och hennes olika författarkollegors, perspektiv på genus, maskulinitet och femininitet.

4.1. Genus

Genus är enligt Nationalencyklopedin ”...ett annat ord för människors sociala kön” (Nationalencyklopedin 2017a). Josefsson (2005) beskriver begreppet som ”...*föreställningar, förväntningar, idéer och handlingar som formas mot bakgrund av biologiskt kön*” (s.13). Genus påverkar människor, ofta omedvetet, och det sätt som de uppfattar att tjejer och killar ska vara på (a.a). Att använda sig av genusteori gör det alltså möjligt att analysera fenomen i samhället och förstå hur kulturella och samhällsliga normer, och människors ageranden, bidrar till att skapa föreställningar om manligt och kvinnligt. I den sociala struktur som genus utgör ingår aspekter såsom t.ex. makt, sexualitet och identitet (Connell & Pearse, 2015).

4.1.1. Genusordning

Genusordning används ofta synonymt med genussystem och könsmaktsordning och definieras av Nationalencyklopedin (2017b) som ett begrepp som används för att beskriva den sociala struktur som innefattar överordningen av män respektive underordningen av kvinnor på samhälls- och individnivå. Utmärkande för genusordning är bland annat mönster av segregering på grund av kön (t.ex. på arbetsmarknaden) och frånvaron av kvinnor i maktpositioner i samhället (a.a). Den rådande genusordningen beskrivs ibland även som en patriarkat ordning vilket innebär att män generellt sätt är överordnade kvinnor och att män som grupp har större makt än kvinnor som grupp (Josefson 2005, s.10). Connell och Pearse (2015, s.110) beskriver genusordning som en struktur bestående av olika mönster från genusregimer. Begreppet genusregimer beskriver författarna som fasta mönster av genusarrangemang, d.v.s. vilka som har olika roller inom en organisation/institution och de sociala uppdelningar som görs. En sådan institution kan t.ex. vara skolan och ett exempel på en social uppdelning i skolan skulle kunna vara att de flesta som läser byggprogrammet på gymnasiet är killar (SOU 2009:64, s.112). Dessa genusregimer stämmer ofta överens med genusordningen i samhället men kan också skilja sig från den (Connell & Pearse 2015, s.110).

Connell och Pearse (2015, s.120) beskriver hur samhällen som består av ojämlika strukturer skapar grupper som drar fördel av, eller förlorar på, ifall denna skulle förändras. De som i första hand drar nytta av den rådande genusordningen är, enligt dem, männen (a.a., s.198). Detta även om inte alla män får ta del av denna nytta i samma utsträckning (a.a.). Den vinst som män som grupp gör är alltså inte bara inkomstmässigt utan gäller även i fråga om makt, känslomässigt stöd, respekt och sexuell njutning (a.a.). Detta faktum är enligt Connell och Pearse oberoende om män som individer är för jämlikhet eller inte (a.a.). Kvinnor å andra sidan förlorar på rådande genusordning vilket bland annat blir tydligt genom att kvinnor utnyttjas, sexualiseras, utsätts för övergrepp och våldtäkt på grund av deras genus (Connell & Pearse 2015, s.199). Hegemoni, underordning och delaktighet är delar av genusordningen (Connell 2008, s.118), vilket jag utvecklar närmare under rubriken ”hegemonisk maskulinitet” som följer nedan.

4.1.2. *Inläring*

Hur fungerar då inläringen av genus? Enligt Connell och Pearse (2015, s.18) förmedlas det i samhället ständigt åsikter kring vad som är ”lämpligt genusrelaterat beteende”. Detta sker dels genom lagstiftning men även av alla andra i samhället, exempelvis föräldrar och lärare. Connell och Pearse (2015, s.143) beskriver hur genusinläring inte är en passiv process utan är något som individen aktivt är med och skapar. Unga människor får vad Connell och Pearse (2015, s.145) kallar genuskompetens. Detta innebär, enligt författarna, att ungdomar lär sig att tar till sig särskilda genusediteter, och utföra handlingar kopplade till denna, utifrån olika genusordningar och genusarrangemang inom de institutioner som den unge rör sig i (a.a., s.146). Genuskategorierna man och kvinna är enligt Connell och Pearse (2015, s.20) något som ständigt konstrueras och omdefinieras. Genusskillnader är samtidigt något som uppfattas som naturligt och dessa skillnader upprätthålls genom att människor intar sin plats i genusordningen (a.a.). Det är alltså ett samspel mellan sociala och kulturella normer och att människor själva konstruerar sig som feminina eller maskulina i sitt dagliga liv (a.a.).

4.2. *Femininiteter och maskuliniteter*

Connell och Pearse (2015, s.27) utgår, i sin beskrivning av begreppet genus och genusteori, från att förklara samhällets förhållande till människokroppen samt vilka konsekvenser denna koppling har. De beskriver hur kroppens kapacitet, behov och begär är en del av att konstruera den sociala verkligheten (a.a., s.81). I vår kultur, när genus konstrueras, är alltså det fysiska starkt ihopkopplat

med vad vi uppfattar som kvinnligt och manligt (a.a.). Connell och Pearse (2015, s.79) ger mäns benägenhet att ta risker och föreställningen att män kan ”...visa sin manlighet genom sexuellt experimenterande” som exempel på hur mäns kroppsliga gestaltning formas av rådande normer för maskulinitet. Vidare beskriver Connell och Pearse (2015, s.68) hur uppfattningar om att kvinnor och mäns kroppsliga skillnader är ihopkopplade med sociala effekter har fått stort utrymme i västerländsk kultur sedan 1800-talet. På grund av dessa biologiska skillnader mellan kroppar antas kvinnor vara lättpåverkade, omvårdande och sexuellt trogna sin parter medan män anses vara aggressiva, tystlåtna och promiskuösa (a.a.). Att män begår våldtäkter kan därför enligt detta tankesätt härledas till att de innehar en okontrollerbar (biologisk) lust (a.a.). Connell och Pearse (2015, s.73) understryker att de psykologiska likheterna mellan män och kvinnor är mycket större än skillnaderna. Likheterna som forskare funnit är enligt dem så pass stora att tanken att det finns en egenskapsdikotomi har motbevisats ”överväldigande och slutgiltigt” (a.a.). Trots detta talas det i samhället fortfarande om biologiska orsaker till varför män i större utsträckning än kvinnor brukar våld. T.ex. att det har att göra med mängden testosteron. Nilsson och Lövkrona (2015, s.74) beskriver att ett av de problem som uppstår utifrån biologiska förklaringsmodeller är att detta då anses vara oföränderligt. Författarna förklarar detta med att mäns våldsanvändning i och med detta blir något som samhället måste förlika sig med.

Connell och Pearse (2015, s.24) menar att man, när man talar om genus, bör undvika att beskriva genus som en dikotomi och endast belysa skillnader mellan kvinnor och män. Detta är problematiskt enligt författarna då det finns ett helt spektrum av skillnader inom varje genuskategori (a.a.). De flesta människor både maskulina och feminina personlighetsdrag, i varierande grad (a.a., s.20). Trots detta fokuserar mycket av forskningen på olikheter. Författarna skriver att ”den dikotoma genussymboliken är så stark i den västerländska kulturen att det inte är förvånande att forskare ”ser” skillnader när de närmar sig kön och genus” (Connell & Pearse 2015, s.70). Det är enligt dem därför viktigt att fokusera på relationer mellan grupperna istället för skillnader när man analyserar något utifrån ett genusperspektiv (a.a.). Detta eftersom att genus framför allt handlar om ”de sociala relationer inom vilka individer och grupper agerar” (a.a., s.25).

4.2.1. Hegemonisk maskulinitet

En synonym till hegemoni är ledarställning (Nationalencyklopedin 2017c). Hegemoni kan t.ex. handla om den makt som en ledande samhällsklass utövar när det handlar om vilken människo- eller

samhällssyn som ska råda (a.a.). I detta sammanhang handlar det alltså om den ledande typen av maskulinitet vilken föreskriver mäns överordning och kvinnors underordning (Jeffner 1997, s.31).

Hegemonisk maskulinitet förändras med tiden och ser olika ut i olika kulturer och sammanhang (Connell 2008, s.115). Det som de har gemensamt är att det är ett ideal, av hur män ska vara, som män relaterar till samt intar sin i genusordningen i enlighet med detta ideal (a.a). Maskuliniteterna placeras alltså i relation till varandra och då vissa maskuliniteter anses överordnade/ideala krävs det att andra är underordnade (a.a). Med det sagt är inte de män som har mest makt i samhället som uppbär hegemonisk maskulinitet utan det handlar om just ett ideal (a.a). Connell beskriver hur det sannolikt är få män som strikt praktiserar hegemonisk maskulinitet och få (eller inga) män lever upp till den normativa standarden för maskulinitet (a.a., s.117). Trots detta drar de flesta män, enligt henne fördel av denna hegemoni då de får ta del av de fördelar som män får av att kvinnor är underordnade dem (a.a). Detta kallar Connell för ”den patriarkaliska utdelningen” (a.a.).

Ett exempel på detta är att män som grupp drar fördel genom att kvinnor gör merparten av det obetalda arbetet i hemmet och att de får emotionellt stöd av kvinnor samtidigt som de inte har någon skyldighet, socialt sett, att återgälda detta (Connell 2008, s.252). Detta beror enligt henne på att kvinnor i den västerländska kulturen har ett långt större ansvar för andra personers känslomässiga behov än män har (Connell & Pearse 2015, s.138-139). Dessutom prioriteras mäns tillfredsställelse i såväl personliga relationer såväl som i massmedias sexualiserade fokus (Connell 2008, s.252). Ett annat exempel är att mäns sexuella frihet legitimeras av samhällets normer samtidigt som det också finns en sexindustri som uppfyller den (a.a.). Samtidigt menar Connell (2008, s.252) att den normativa standarden för maskulinitet har nackdelar för män genom att de får en oförmåga att uttrycka känslor och visa sig sårbara. Detta kan enligt Connell och Pearse (2015, s.154) vara en anledning till varför sex är så komplicerat. Detta då de menar att sex är det tillfälle då heterosexuella män oftast får möjlighet till en delad upplevelse med kvinnor ifråga om att uppleva till exempel osäkerhet, beroende och passivitet (a.a.).

Connell och Messerschmidt (2005, s.848) betonar vikten av att fokusera även på femininiteter när man diskuterar maskuliniteter då dessa utvecklas i relation till varandra. När Connell först utvecklade sin teori om hegemonisk maskulinitet gjorde hon det i samspel med vad hon kallade för den hegemoniska femininiteten (a.a.). Detta kom senare att benämnas som betonad femininitet (emphazised femininity) och är alltså den typen av kvinnlighet som har mest normativt stöd i samhället (a.a.). Jeffners (1997, s.30) tolkning av Connells definition av den betonade femininiteten

är att den kännetecknas av skörhet och sårbarhet med god relationsfärdighet. Den betonade feminiteten formas i relation till den hegemoniska maskuliniteten och stöttar den snarare än att utmana den (Connell & Messerschmidt 2005, s.848). Ett exempel på detta som Jeffner ger är hur yngre kvinnor tilldelas rollen som sexuellt tillgängliga för män (Jeffner 1997, s.30). Det manliga och kvinnliga konstrueras, socialt sett, som varandras motsatser (Connell & Messerschmidt 2005, s.848). Kvinnor har ofta en central del i processerna som konstruerar maskuliniteter då de hela tiden samspelar (a.a.). Connell och Messerschmidt menar därför att man, för att få en helhetssyn på genusordningen, inte bara bör undersöka den hegemoniska maskuliniteten (a.a). Enligt dem bör forskningen även fokusera på grupper underordnade den hegemoniska maskuliniteten och dess samspel med andra grupper i hierarkin (a.a)

5. METOD

Jag har valt att använda mig av kvalitativ metod med intervjuer som datainsamlingsmetod. Anledningen till detta är att kvalitativa intervjuer ger forskaren möjlighet att undersöka människors åsikter och resonemang på djupet (Denscombe 2016, s.150; Bryman 2011, s.413). Den typ av intervju jag valt att genomföra för att samla in data är fokusgruppintervjuer. Nedan följer redogörelse och diskussion kring vald metod och tillvägagångssätt.

5.1. Litteratursökning

För att göra litteratursökningar om tidigare forskning har sökmotorn ProQuest använts. De flesta artiklar har hittats i databasen Sociological Abstracts. Endast artiklar som var peer-reviewed och publicerade efter år 2000 har inkluderats. Undantag till detta åldersspann är artiklarna av Blumberg och Lester (1991) och Burt (1980) som angavs som referenser i andra artiklar och ansågs vara relevanta även idag. Processen med att söka litteratur inleddes med att identifiera olika möjliga sökord och synonymer till dessa. De flesta artiklar har hittats genom sökorden ”attitudes”, ”gender” ”rape OR coercion” och ”high school* OR adolesc*”. Utöver detta har böcker om genus och sexuellt våld hittats via Umeå Universitets bibliotek.

5.2. Fokusgrupper

Vad gäller valet att använda av just fokusgrupper, istället för enskilda intervjuer, finns flera anledningar till detta. Dels får man i fokusgrupper möjlighet att få ta del av fler personers åsikter än vid enskilda intervjuer då man kan intervjuar ett större antal personer (Denscombe, 2016, s.268). Wibeck (2010, s. 36) och Millward (2012) beskriver båda hur interaktionen mellan deltagarna är en av de viktigaste fördelarna med fokusgrupper. Millward (2012) beskriver hur interaktionsprocessen i gruppen ger en möjlighet att se hur deltagarna konstruerar sin bild av verkligheten tillsammans med gruppen och hur denna bild modifieras genom samtalet. Genom att använda sig av fokusgrupper får man enligt Millward (2012, s.419) möjlighet att undersöka och analysera samspelet mellan det personliga och det sociala.

Wibeck (2010, s. 57) skriver att när fokusgruppsintervjun ska behandla ett ämne som är känsligt eller att deltagarna bedöms vara sårbara är en mer strukturerad intervju att föredra (a.a.). En strukturerad fokusgrupp innebär bland annat att moderator får möjlighet att styra frågorna och vilka ämnen som diskuteras (a.a.). Fördelar med detta är bland annat att forskaren kan försäkra sig om att gruppen

diskuterar de frågor som studien avser att undersöka samt att alla får komma till tals (a.a.). Det finns dock även risker med alltför strukturerade intervjuer (a.a.). Ett exempel på detta är att forskarens egna föreställningar, genom de frågor som ställs, förs vidare till gruppmedlemmarna som då bara bekräftar dessa (a.a.). Intervjuerna i denna studie kommer, för att dra nytta av fördelarna av strukturerad intervju men samtidigt minska risken att mina egna föreställningar förs vidare, att vara semistrukturerad. I en semistrukturerad intervju har forskaren en intervjuguide med vissa teman som denne vill beröra under intervjun (Bryman 2011, s.415). Frågorna till dessa teman kan dock utformas olika beroende på situationen och även om frågorna ofta följer i den ordning de står i intervjuguiden är detta inget måste (a.a.). Även uppföljningsfrågor på något som en respondent berättar kan (och bör) ställas i semistrukturerade intervjuer (a.a.). Mitt syfte med detta var att gruppmedlemmarna för det mesta får diskutera fritt, och även ta upp nya ämnen till diskussion. Samtidigt har jag som moderator möjlighet att gå in, om nödvändigt, för att gruppen ska hitta tillbaka till de aktuella ämnena (Wibeck 2010, s.58). Jag tycker att användandet av en semi-strukturerad frågeguide gjorde att jag kunde säkerställa att jag fått svar på de frågor som jag önskade samtidigt som det lämnade utrymme för djupare diskussioner mellan deltagarna.

5.2.1. Vinjetter

Wibeck (2010, s.78-79) beskriver hur stimulusmaterial i en fokusgrupp kan främja en diskussion samt väcka viktiga frågor inom gruppen. Bryman (2011, s.258, s.425) beskriver hur det kan vara en fördel att använda sig av vinjetter då intervjun rör ett ämne som kan anses vara ett känsligt för deltagarna. Detta beror enligt honom på att vinjetter kan bidra till att intervjupersonerna kan distansera sig från det aktuella samtalsämnet och inser att de inte pratar utifrån sig själva som person. Då denna studie berör frågor om sex och våldtäkt, vilket måste anses vara känsliga ämnen för många, bör det därför vara lämpligt att använda vinjetter i denna studie.

Exempel på stimulusmaterial kan enligt Wibeck (2010, s.79) vara artiklar, filmer eller bilder som berör det ämne som ska diskuteras. I denna studie kommer stimulusmaterialet vara i form av vinjetter. Kullberg och Brunnberg (2007) beskriver vinjetter som beskrivningar av fall, fiktiva eller baserade på verkliga händelser, som studiens deltagare sedan får diskutera. I denna studie har två vinjetter använts (se bilaga 1 & 2). Dessa vinjetter baseras på riktiga rättsfall, vilka jag hittat via databasen Karnov vid sökning på ordet våldtäkt. Vinjetterna består av en kort sammanfattning av gärningsman och offrets redogörelse över händelseförloppet samt en beskrivning av hur deras relation såg ut innan våldtäkten. Dessa två fall valdes ut då de ger ett exempel på de två vanligaste

typerna av våldtäkt nämligen de som sker i nära relationer och de som begås av ytligt bekanta (Grevholm, Nilsson & Carlstedt 2005, s.28-29). Dessutom var de inblandade i ungefär samma ålder som fokusgruppsdeltagarna vilket eventuellt gjorde det lättare för ungdomarna i fokusgruppen att relatera till fallen. Hughes och Huby (2004, s.39) beskriver hur vinjetter som upplevs verkliga, och relevanta för just den fokusgruppen, har större chans att få avsedd effekt. Detta var något som jag upplevde fungerade väldigt bra i samtliga intervjuer. Vinjetterna gav en direkt ingång på ämnet och fick igång samtalet vilket var positivt.

I båda vinjetterna var förövaren en man och offret en kvinna. Detta var ett medvetet val då jag, på grund av arbetets begränsade omfattning, valt att fokusera på övergrepp inom heterosexuella relationer. Inom heterosexuella relationer är det i de allra flesta fall en man som våldtar en kvinna (Brottsförebyggande rådet 2017) och jag valde därför att skapa vinjetter som skulle spegla detta. En annan anledning till varför jag valt att ta med endast heterosexuella övergrepp inom ramen för denna studie är att det inte nödvändigtvis går att dra paralleller mellan orsakerna till sexuella övergrepp, i samkönade och olikkönade relationer, vilket lyfts fram bland annat av Holmberg och Stjernqvist (2005).

5.3. Urval

Jag har valt att intervjua gymnasieungdomar i åldern 17-19 år. Varför jag valt ungdomar just i denna ålder är dels för att många i denna ålder har hunnit bli sexuellt aktiva (Riksförbundet för sexuell upplysning, 2010) och möjligen kan de därför relatera till ämnet på ett annat sätt än en person som aldrig haft sex. Dessutom dricker många av ungdomarna alkohol (74% i årskurs 2 i gymnasiet) (Svensson 2016, s.25) vilket är en vanlig samexisterande faktor vid våldtäkter (Olseryd 2015, s.4). Dessutom förenklas rekryteringen då det inte krävs samtycke till intervjun av personernas föräldrar.

Wibeck (2010, s.62) menar att ett passande antal fokusgruppsdeltagare är mellan fyra och sex personer. Färre än fyra rekommenderas inte enligt henne då det finns vad hon kallar ”inbyggda spänningar” i triader (a.a.). I denna studie har därför mellan fem till sju personer per grupp bjudits in. Detta för att ha utrymme för bortfall och därigenom även undvika riskerna med triader.

Wibeck (2010, s.63) beskriver hur homogena fokusgrupper kan få deltagarna mer avslappnade och bekväma. Anledningen till detta är att människor som delar erfarenheter eller intressen ofta har lättare för, och är mer villiga, att dela med sig av sina åsikter och erfarenheter med varandra.

Homogena grupper är även till fördel då man ska jämföra fokusgrupper med varandra (Wibeck 2010 s.53). I denna studie var gruppdeltagarna lika varandra avseende ålder och det faktum att de läser samma program. Vad gäller kön har jag dock valt att, förutom en tjej- och en killgrupp, även ha en blandad grupp. Anledningen till det är att detta ger goda möjlighet till att jämföra diskussionernas innehåll, och gruppernas dynamik, såväl inom som mellan de olika grupperna utifrån ett genusperspektiv. Strandbu och Kvaem (2014) lyfter, i sin studie om kroppsideal, fram fördelar med att använda fokusgrupper innehållandes både killar och tjejer. Detta då det enligt dem synliggjorde gemensamma karaktäriseringar av killar och tjejers perspektiv på frågorna.

Ett annat sätt, förutom att använda sig av homogena grupper, för att försöka göra deltagarna mer bekväma är enligt Wibeck (2010, s.65) att man använder sig av redan existerande grupper. Utöver denna fördel så förenklas även rekryteringen vilket får ses som betydelsefullt i sammanhanget (a.a.). I denna studie valdes alltså deltagare från existerande grupper vilka bestod av personer från samma klass. Jag upplevde detta som något positivt då deltagarna var relativt öppna direkt från start i samtalet vilket kan ha att göra med att de kände varandra sedan tidigare.

Grupperna kommer att benämnas som "tjejgruppen", "killgruppen" och "blandgruppen". Deltagarna i blandgruppen läser samhällsvetenskaplig linje och fördelningen av killar och tjejer i denna klass var ungefär lika. De två andra grupperna läser praktiska linjer. Deltagarna från killgruppen kommer från en klass med bara killar och tjejgruppen från en klass med ungefär hälften killar.

5.3.1. Rekrytering

Rekryteringen av deltagare gick till så att jag, genom en personlig kontakt som arbetar på en gymnasieskola i Umeå, fick kontakt med två lärare. Genom mejlkontakt med dessa bjöd de in mig att träffa deras klasser under en så kallad "vi-timme". Dessa lärare hjälpte mig sedan att få kontakt med ytterligare två klasser där jag fick komma och presentera min studie. Totalt träffade jag 4 stycken klasser varav två från årskurs 3 och två från årskurs 2. Samtliga klasser hade fått veta av sina lärare att jag skulle komma förbi och att jag sökte deltagare till en studie som berörde våldtäkt. Jag fick under besöken möjlighet att presentera mig och berätta om vilken typ av studie jag skulle utföra. Jag berättade att syftet med min studie var att undersöka ungdomars föreställningar av våldtäkter och förtydligade att det inte handlade om att berätta om eventuella egna erfarenheter i ämnet. Jag beskrev kort hur fokusgruppsintervjun skulle gå till och användandet av vinjetter. Jag lämnade sedan ett papper som eleverna fick skicka runt och frivilliga fick skriva upp sig om de var frivilliga. Här

bidrog några av eleverna till att fler skrev upp sig genom att säga till varandra ”ska vi vara med?” och ”jag är med om du är med”. Jag bad att de skulle skriva upp sina namn och telefonnummer för att kunna nå dem. De fick även frågan om vilka tider som skulle passa dem och jag fick några förslag på tider från varje klass under nästkommande vecka. När jag fått klart med lokal bekräftade jag tid och plats till deltagarna via SMS. Själva fokusgruppintervjuerna genomfördes på den aktuella skolan i samband med att eleverna slutat för dagen, vid tillfällena som de själva föreslagit, då de slutade tidigt. Anledningen till att intervjun hölls på skolan var för att förenkla för eleverna och öka sannolikheten att alla deltagare skulle dyka upp.

Jag hade hoppats att hitta de flesta deltagare i årskurs 3, då samtliga i så fall skulle vara över 18 år, men då jag bara fick ihop en grupp från årskurs 3 (blandgruppen) insåg jag att det var bäst att jag vidgade mitt urval. En bidragande anledningen till bristen på intresse från årskurs 3 kan ha varit att de vid denna tidpunkt var i slutprocessen av sina gymnasiearbeten samt att de höll på att planera inför studenten. Lösningen på detta problem blev därför att utöka urvalet till att innefatta även 17-åringar då jag i och med detta även kunde ta med årskurs 2. I denna studie deltar därför personer från årskurs 3 (blandgruppen) och från årskurs 2 (tjej- och killgrupperna) i gymnasiet. Grupperna är indelade klassvis men även beroende på kön. Denna uppdelning beror dels på ett av syftena är att undersöka likheter och skillnader inom och mellan grupperna och analysera detta utifrån genusnormer.

5.3.2. *Bortfall*

En kvinnlig deltagare i blandgruppen fick förhinder och meddelade detta via SMS några dagar innan intervjun. Detta innebar att det återstod två tjejer och tre killar i gruppen, vilket jag ansåg vara tillräckligt. Detta gjorde dock att det var fler killar än tjejer. I både tjejgruppen och killgruppen var en person i gruppen sjuk. De andra deltagarna hade då, innan intervjun, istället bett en annan person ur klassen ta deras plats vilket de informerade mig om på plats. Då personerna som ersatte var i samma ålder och samma kön som den andra deltagaren såg jag inte detta som ett problem.

5.4. Inspelning och transkribering

Ljudupptagning skedde dels via min mobiltelefon och dels via en diktafon. Att ha två uppsättningar av inspelningen gjordes för att minska risken att inspelningen skulle kunna försvinna på grund av tekniska problem eller den mänskliga faktorn. Samma intervjuguide och samma moderator användes

till alla tre grupper vilket ökar tillförlitligheten i studien (Wibeck 2010. s.143). Deltagarna fick börja med att säga sitt namn och berätta vad de åt till frukost för att jag skulle kunna använda detta för att identifiera rösterna senare under transkriberingen. Jag skrev även ner deras namn och hur de satt i förhållande till mig för att få ett ansikte till namnet senare när jag transkriberade.

5.4.1. *Transkribering*

Efter genomförandet av fokusgruppintervjuerna transkriberades det inspelade materialet ordagrant. Längre pauser, högre och lägre tonfall samt skratt noterades för att inte missa viktiga detaljer. Se bilaga 4 för en transkriberingsnyckel. Varje fokusgrupp genererade mellan 20-30 sidor text.

5.5. *Analysmetod*

Vald analysmetod för denna studie är en tematisk innehållsanalys. Enligt Bryman (2011, s.529) är det i kvalitativa studier lämpligt att använda sig av kategorisering av data som analysmetod och utifrån detta skapa teman. Denscombe (2016, s. 394) skriver att man genom en innehållsanalys kan få en uppfattning om vilka värderingar som uttrycks genom att studera positiva och negativa åsikter som framförs. Detta kan också avslöja hur olika idéer hänger ihop och olika prioriteringar som görs genom att undersöka i vilken ordning saker uttrycks och närheten mellan olika idéer ger en möjlighet att göra logiska associationer (a.a).

Det första steget i denna tematiska analys var att läsa transkriberingarna i sin helhet ett flertal gånger. Efter dessa genomläsningar påbörjades ett sökande av teman i materialet vilket, till att börja med tog sin utgångspunkt i studiens frågeställningar t.ex. hur deltagarna uttryckte sig om frivillighet/samtycke till sex. Efter att ha gjort en första sortering av teman identifierades ett antal kategorier som bland annat innehöll variationer av samma problematik och som därför kunde slås ihop. När man söker efter teman ska man enligt Bryman (2011, s.529) bland annat söka efter repetitioner, det vill säga teman som återkommer i materialet samt likheter och skillnader mellan hur intervjupersoner diskuterar olika teman. Jag har försökt att analysera materialet dels som en helhet och dels varje intervju för sig. Detta är något som rekommenderas av bland annat Jeffner (1997, s. 48). Syftet med detta var att få en möjlighet att identifiera skillnader och samband såväl inom som mellan grupperna. Detta arbete resulterade slutligen i två huvudkategorier vilka var tolkningsproblematik och rädslor.

5.6. Etik

Ursprungligen avsågs endast att intervjua personer över 18 år. På grund av rekryteringssvårigheter utökades urvalet till att även innefatta 17-åringar. När det gäller personer under 18 år aktualiseras speciella regler enligt 18§ i Lag om etikprövning av forskning som avser människor (SFS 2003:460). Det krävs enligt lagen att personen har fyllt 15 år och att denne kan förstå följder och eventuella risker som studien kan medföra (SFS 2003:460, 18 §). I övrigt gäller samma regler som personer över 18 år, t.ex. att personen ska informeras om syftet med forskningen, att det är frivilligt, vilka metoder som ska användas och eventuella risker med att delta studien (Hermerén, 2011). Deltagarna informerades även om att deras identiteter skulle skyddas, och deras riktiga namn skulle bytas ut mot ett fingerat, när resultatet presenterades i den färdiga uppsatsen. Detta kallas av vetenskapsrådet för konfidentialitetskravet vilket är en viktig forskningsetisk princip för att skydda deltagarnas integritet (Hermerén 2011, s.69). Jag uppfattade att alla deltagare förstått att det var helt frivilligt, och att de kunde avbryta sin medverkan när som helst, vilket jag även påminde om i början av intervjun. Då det gick en dryg vecka från rekryteringstillfället till intervjun hade deltagarna dessutom tid på sig att tänka över det hela och eventuellt backa ur om de hade velat.

Denscombe (2016, s.425) beskriver även hur studier som berör känsliga ämnen, där sexuellt beteende ingår, bör göra noga etiska överväganden av utförandet av studien, t.ex. när det handlar om typen av frågor som ställs. För att undvika att ungdomarna delade med sig av något, som de senare kunde komma att ångra, ställdes inga frågor angående personliga erfarenheter. Vid rekryteringen såväl som i början av intervjun förklarade moderatorn dessutom att respondenterna inte skulle berätta om egna personliga erfarenheter utan att de skulle prata om ämnet allmänt. Vikt lades vid att det som var intressant för studien var deras åsikter och attityder och inte deras erfarenheter.

En av fördelarna med fokusgrupp som Wibeck (2010) lyfter fram är att personerna, i jämförelse med individuella intervjuer, kan avstå från att uttala sig i vissa frågor de inte känner sig bekväma med. Risker kvarstår dock att deltagare i intervjusituationen ändå avslöjar mer än de känner sig bekväma med i efterhand. Förhoppning är att denna risk har reducerats något av att de fått förklarat för sig att de inte ska berätta om egna erfarenheter. Utöver detta finns det även en risk att deltagarna sprider information om de andra i gruppen, vilket Wibeck (2010, s.140) menar är det största etiska problemet med denna metod. Detta är svårt att förhindra men denna risk bör ha reducerats något genom att ungdomarna, i introduktionen, fått förklarat vikten av att de visar respekt för varandra genom att inte sprida vidare det som sagts under intervjun.

För att minska risken för att offer och gärningsman i rättsfallen som användes för att konstruera vinjetterna inte ska kunna identifieras av deltagare från fokusgruppen var namnen fingerade. Dessutom valdes domar från domstolar i andra delar av Sverige, än den fokusgruppdeltagarna är boende i, ut för att ytterligare minska denna risk.

5.7. Metoddiskussion

Allmän kritik av kvalitativ forskning är att den ofta inte är generaliserbar utöver den aktuella situation där materialet inhämtades (Bryman 2011, s.369). Detta gäller därför även för denna studie. Det går inte att med säkerhet säga att de åsikter som framfördes i fokusgrupper är representativa för andra grupper av ungdomar. Den typen av urval som gjordes kan sägas vara ett så kallad bekvämlighetsurval (Bryman 2011 s.194) Det vill säga att det var de personer som fanns tillgängliga för mig, och som var frivilliga, som blev deltagare i studien (a.a.). Detta innebär att det kan finnas en urvals-bias, en skevhet i urvalet, i denna studie (a.a., s.179). Man skulle till exempel kunna tänka sig att det är mer sannolikt att personer som är utåtriktade, och frispråkiga när det kommer till sex, anmäler sig att delta i denna typ av studie än personer som är blyga och ogillar att prata om sex. Denna tes stärks av det faktum att det i två av fokusgrupperna fanns en person i vardera grupp som sade väldigt lite och som hade svårt att komma med i samtalet. Även om jag som moderator försökte ge dem ordet vid ett par tillfällen kan deras medverkan i samtalen sägas vara blygsam i förhållande till andra deltagares. Detta innebär att en nackdel med denna metod varit att studien kan ha missat värdefulla åsikter från personer som har svårare att komma till tals i gruppsammanhang.

En annan risk som finns i denna typ av studie är att deltagarna påverkas av moderatoren och lämna svar som de tror att moderatoren vill ha (Bryman 2011, s.209). Moderatoren/intervjuaren egenskaper såsom kön, etnicitet och social bakgrund kan påverka samspelet med intervjupersonerna (a.a., s.228). Wibeck (2010, s.84) rekommenderar att använda en moderator av samma kön som deltagarna om gruppen består av bara kvinnor eller män. Detta var dock inte möjligt inom ramen för denna uppsats. Det är därför möjligt att det faktum att det var en kvinnlig moderator kan ha påverkat svaren från killarna i grupperna.

Vad gäller genomförandet av fokusgrupperna hade jag kunnat ställa fler följdfrågor för att säkerställa att jag tolkat dem rätt. Samtidigt blir detta en avvägning då det kan göra att deltagarna förväntar sig att få frågor från mig hela tiden (Wibeck 2010, s.84). Ibland ställde deltagarna själva följdfrågor

till varandra. Bryman (2011, s.453) beskriver hur man ska vara försiktig med att vara alltför styrande som moderator i en fokusgrupp och råder att man ska göra så få ingripanden som möjligt i diskussionen.

Samtliga fokusgrupper bestod, som tidigare nämnts, av befintliga grupper då deltagarna i respektive grupp gick i samma klass. Detta betyder dock inte nödvändigtvis att deltagarna kände varandra lika väl i alla grupper vilket kan ha påverkat deltagarnas benägenhet att uttrycka sig fritt. Dessutom kan existerande grupper påverkas av deras relationer utanför fokusgruppen (Wibeck 2010, s.66).

Deltagarna kan därför falla in i sina vardagliga roller där det till exempel kan finnas en stark ledare som påverkar hur de andra uttrycker sig (a.a.). Fokusgruppdeltagarna försöker omedvetet skapa en gemensam kommunikativ utgångspunkt när de interagerar (Wibeck 2010, s.36). De söker därför att hitta sätt att knyta an det de säger till en gemensam utgångspunkt och samtidigt utvidga denna utgångspunkt för att det inte ska krocka med deras värderingar och och uppfattninga (Wibeck 2010, s.36). Det är därför möjligt att deltagarna påverkades av starka ”ledarfigurer” i grupperna och att de åsikter som de uttryckte färgades av denna påverkan.

Något annat som kan ha påverkat diskussionerna var användandet av vinjetterna. Om dessa hade utformats annorlunda hade jag troligtvis fått andra svar. Till exempel diskuterade inte deltagarna mäns utsatthet, i rollen som offer, i någon större utsträckning. Detta skulle kunna bero på att det i båda vinjetterna beskrevs situationer med en kille som förövare och en tjej i rollen som offer. Detta hade dock inte någon negativ inverkan på resultatet. Detta då jag beslutat att avgränsa studien att omfatta endast tjejer i rollen som offer, och killar som förövare, då detta är den vanligaste typen av våldtäkt.

Forskarens egen förförståelse kan påverka vilka tolkningar som görs av intervjuerna (Bryman 2011, s.355) . Det går därför inte säga att man gjort en helt objektiv tolkning av ett kvalitativt material (a.a.) Däremot ska det påpekas att jag försökt att inte låta personliga värderingar påverka processen och slutresultatet vilket Bryman (2011, s.355) framhåller som viktigt. Det är möjligt att andra forskare hade gjort andra tolkningar av delar av texten eller lyft fram andra delar som mer relevanta. Jag har dock försökt att motivera de tolkningar jag gjort, och hänvisa till teori och tidigare forskning för styrka trovärdigheten i resultaten vilket rekommenderas av Bryman (2011, s.354). I detta fall har bland annat Jeffners (1997) studie fått fungera som en måttstock.

Som analysmetod användes tematisk analys och en nackdel med denna metod är att själva processen kan göra att vissa åsikter eller företeelser faller bort (Bryman 2011, s.551). Detta då de företeelser som uppkommer ofta är de som mest troligt identifieras under processen (a.a). Detta är inte nödvändigtvis något dåligt, då kvalitativ forskning i allmänhet påverkas av forskarens förförståelse och inställning, men det är något som man bör vara medveten om.

6. RESULTAT OCH ANALYS

I detta kapitel presenteras det material som fokusgrupperna genererat samt en analys av detta. Den tematiska analysen av materialet har resulterat i fem huvudteman inklusive underrubriker. Det tema som framgick tydligast i materialet var det som berörde tolkningsproblematik. Ett annat tema som dök upp i alla fokusgrupper var rädsla. Dessa två teman har analyserats separat varpå en sammanfattande diskussion följer därefter.

6.1. Tolkningsproblematik

Samtliga grupper gav en ganska vid bild av begreppet våldtäkt när de fick frågan om vad de tyckte avgjorde att sex har blivit en våldtäkt. De beskrev det som att sex blev en våldtäkt då det var ”mot nån annans vilja”, ”när nån säger nej” eller när ena parten ”inte vill” eller ”inte var med på det”. Några deltagare beskrev hur det kunde vara en känsla inombords hos den drabbade som avgjorde om det var en våldtäkt. Samtidigt så visade det sig att när deltagarna diskuterade utifrån konkreta exempel, i form av vinjetterna, fanns det omständigheter som gjorde att dessa gränser inte var så tydliga. Detta är något som även Jeffner (1997) fann i sin studie. Hon fann att hennes informanter kunde berätta om en killes handlade, vilket rättsligt och normativt skulle bedömas vara en våldtäkt, men att de samtidigt beskrev omständigheter som ändå rättfärdigade killens beteende. Killar har alltså enligt denna tolkning en större möjlighet att handla utanför dessa normer utan att drabbas av negativa konsekvenser. De olika omständigheter som beskrevs av deltagarna i denna studie, och som skulle kunna beskrivas som omtolkningar av deras förståelse av våldtäkt, presenteras nedan. Det följer även en beskrivning av ungdomarnas förståelse av begreppet frivillighet och hur det kan ta sig uttryck samt en beskrivning av ungdomarnas rädslor kopplade till våldtäkt och sex.

6.1.1. ”Hon har inte varit tillräckligt tydlig” – Tydlighet

I diskussionerna som följde på vinjetterna verkade samtliga grupper vara överens om att killarnas agerande, i händelserna som beskrevs i vinjetterna, var fel. Per (vinjett 1, se bilaga 1) gjorde fel enligt dem för att han började ha sex med Sara utan att ha säkerställt att hon var vaken och att hon faktiskt ville ha sex med honom. Efter att ha läst vinjett 2 (se bilaga 2) uttryckte flera deltagarna att Mikael måste ha varit i ett bättre tillstånd vad gäller berusningsgrad för att han ändå kunnat genomföra samlaget och att han i så fall hade ett större ansvar, för vad som hände, än Emma. Trots grupperna alltså på olika sätt framhöll att killarna i dessa fall, åtminstone delvis, agerat felaktigt, så uttryckte deltagarna även åsikter som kan tolkas som förmildrande omständigheter för killen.

Deltagarna använde till exempel begrepp såsom missförstånd, osäkerhet, signaler, och tydligt/otydligt när de talade om våldtäkter och de situationer som beskrevs i vinjetterna. Dessa åsikter, vilket jag tolkat som förmildrande omständigheter, handlade dels om de inblandades tidigare relation samt vad som hänt tidigare på kvällen. Påfallande ofta betonade ungdomarna, på olika sätt, tjejers ansvar för att agera på sätt så att missförstånd inte uppstår. Detta uttrycktes inte minst från deltagare i tjejgruppen. I tjejgruppen uttryckte deltagare till exempel att de inte tyckte att Emma (vinjett 2) borde ha följt med på efterfest när hon var väldigt berusad. Deltagare i tjejgruppen uttryckte även att det faktum att Sara och Per (vinjett 1) tidigare haft en sexuell relation, och att hon nu ville sova där, blir en signal till honom att hon vill ha sex även denna kväll. Diskussionen gick som följer:

Moderator: Men vad tror ni är anledningen till att de har uppfattat det här olika, alltså att dom gör olika tolkningar av det?

Rebecka: Det är väl att han inte vet vad, typ hon vill om hon ändå far dit å sover (Jessika: mm) typ

Jessika: Och sen att hon kanske, dess-, hon aldrig har gjort något direkt typ avslut

Hanna: Hon har inte varit tillräckligt tydlig

Jessika: Nä och att dom har hånglat efter att dom har gjort slut å sen far hon... Ringer å frågar om hon får sova där det är ju såhär ba ha..

Rebecka: li-ite dumt

Jessika: gg¹

Klara: Det kanske var så att när hon ringde förut å fråga om hon fick sova så kanske det var mer typ sexuellt

Flera deltagare: Aa

Ungdomarna från tjejgruppen uttrycker här att det faktum att hon åkte dit den kvällen och att hon och Per har hånglat tidigare när de umgåtts kan ha gjort det svårt för Per att förstå att hon inte ville ha sex med honom. De uttrycker även att Sara inte varit tillräckligt tydlig gentemot Per. De spekulerar dessutom om det kan vara så att när hon ringt honom förut för att sova där så ville hon ha sex. Jag tolkar detta som att deltagarna i tjejgruppen menar att Sara borde ha gjort det än mer tydligt för Per att hon inte ville ha sex då det faktum att hon åkte dit överhuvudtaget kunde tolkas som att hon ville ha det. Det vill säga att det är upp till Sara att säkerställa att Per har förstått att han inte ska få ha sex med henne denna kväll.

Deltagarna i blandgruppen uttryckte, i diskussionen efter vinjett 1, att det egentligen inte ska ha någon betydelse om man är, eller har varit, i en relation eller inte. De uttryckte dock att de ändå tror att det faktum att de tidigare haft en sexuell relation kan påverkat hur Per tolkade situationen. Detta uttrycktes även av deltagare ur killgruppen som beskrev att en tidigare sexuell relation kan påverka

---

¹ gg- förkortning för ”good game”, kan användas ironiskt

hur man ser på situationen. I killgruppen uttryckte de att Per (vinjett 1) visserligen har gjort fel men att omständigheterna runt omkring gör att det inte var ett "så allvarligt brott" (Emil).

Emil: Det kanske inte direkt är ett så allvarligt brott så att han ska straffas för nåt grövre men han ska ju ändå få nåt slags nåt slags straff för de, nån uppläxning så att han tänker om lite grann

Viktor: Ja det är ju klart han har ju gjort fel men asså man kan ju kanske bli osäker det beror väl på vad dom har gjort innan dom la sig tillsammans//

Gustav: man vet ju inte som//

Viktor: Så att om hon har gett han känslan av att hon vill typ, men de han har ju ändå gjort fel eftersom att hon sov eller vad man ska säga

Jag tolkar detta som deltagarna anser att Per har gjort fel som började ha sex med Sara (vinjett 1) när hon sov men att han kanske inte avsett att våldta henne utan att han trott att hon ville ha sex med honom. Det vill säga att han har visserligen gjort fel men det finns förmildrande omständigheter. Dessutom uttrycker Viktor att "...om hon har gett han känslan av att hon vill..." vilket kan tolkas som att tjejen är ansvarig för hur killen gör sin tolkning av situationen.

Deltagarna uttryckte alltså att våldtäkter i vissa fall kan bero på problem i kommunikationen eller missförstånd mellan parterna. Detta hör därför ihop med frågan om vem som helst kan begå sexuella övergrepp eller våldtäkt. I samtliga grupper svarade de, till att börja med, ja på denna fråga.

Grupperna skiljde sig dock åt när de utvecklade sitt svar. I blandgruppen konstaterade deltagarna att detta kändes skrämmande, alltså att vem som helst kan vara en potentiell våldtäktsman. I både tjej- och killgruppen kom de in på omständigheter som kan tolkas som förmildrande för dessa potentiella våldtäktsmän. I tjejgruppen fördes följande dialog:

Mod: ni är ju lite inne på det men tror ni att vem som helst kan begå ett sexuellt övergrepp eller våldtäkt?

Klara: Ja

Petra: Ja det tror jag

Rebecka: Får man fel signaler så

Jessika: Jamen det är som vi har sagt många vet ju inte om heller. Att dom kanske inte känner att dom är det

Petra: Men dom är, vissa kanske inte ens vet att dom har begått ett brott asså

Jessika: Nä precis

Klara: Sen om man kanske har fått i sig lite alkohol så kan man ju bli en helt annan person typ

Petra: Man kan ju missförstå, missbedöma

Jessika: Man gör saker som man inte borde

Deltagarna i tjejgruppen uttrycker här att missförstånd kan göra att en person våldtar någon annan, utan att personen inser detta, och att det kan bero på att personen fått "fel signaler" från den andre. Dessutom lyfter de fram att alkohol kan spela in då man kan bli "en helt annan person". Jag tolkar detta som sätt att lyfta bort en del av skulden från gärningsmännen. Det blir alltså fråga om missförstånd, vilket egentligen kan tolkas som att ingen är ansvarig, istället för att någon utnyttjat någon annan. Det kan alltså tolkas som att det inte är en "riktig" våldtäkt om det är fråga om ett

missförstånd. Liknande tankegångar lyftes av killgruppen när de fick samma fråga, om vem som helst kan begå ett sexuellt övergrepp eller våldtäkt:

Gustav: Alltså det beror på asså... Jaa..

Alexander: Det är klart vem som helst KAN ju göra det men

Gustav: Dom är ju inge, ingen våldtäktsman. Men ändå så, uppfattades det som de

Alexander: Så man behöver ju inte va kriminell heller för att, man ska kunna våldta nån

Gustav: Det är ju ba brist på kommunikation

Jag tolkar det som att deltagarna i killgruppen här uttrycker lite skilda åsikter. Jag tolkar det Alexander säger som att vem som helst i praktiken skulle kunna våldta någon annan men att så inte är fallet, att det är en viss typ, om än han inte behöver vara kriminell. Problematiken med våldtäkter är i så fall inte något som berör alla killar. Det Gustav säger tolkar jag som att han menar att brister i kommunikationen kan göra att en person av misstag våldtar någon annan men då det inte finns något uppsåt är personen inte en riktig våldtäktsman.

I kill- och tjejgruppen uttryckte deltagarna i det stora hela liknande attityder gällande situationerna i vinjetterna, även om det fanns personer i båda grupperna som uttryckte skilda åsikter i vissa frågor. Dessa åsikter skiljde sig dock ganska väsentligt från de som uttrycktes av deltagarna i blandgruppen. I blandgruppen fanns en högre grad av konsensus mellan deltagarna och de var mer benägna att lägga skulden på förövaren utan att söka förmildrande omständigheter. Deltagarna i blandgruppen, både killarna och tjejerna, var noga att uttrycka att ansvaret legat hos killarna (i vinjetterna). De lade även vikt vid att killarna inte säkerställt, genom att t.ex. fråga, att tjejerna faktiskt ville ha sex utan att killarna bara tagit detta för givet. När de diskuterade vinjett 1 uttryckte t.ex. ingen i gruppen att de tyckte att Sara gjort fel som åkte hem till Per eller att detta kunde ha gjort att Per missförstått Sara. De uttryckte istället att de tyckte att det var osannolikt att han missförstått hennes syfte med att sova där då de tyckte att hon varit tydlig mot honom. Dialogen mellan deltagarna i blandgruppen gick bland annat såhär:

David: Han försökte typ trycka in saker som skulle typ, enligt han, kanske hjälpa honom

Natalie: Precis aa (Niklas: aa) men det hade ingen stor-, större skillnad egentligen

Elin: Det var ju mycket för att rädda hans egna. Asså sig själv

Natalie: Precis, eller aa, rädda sig själv

Fredrik: Näe alltså jag tycker. Att han ens blandar in alkohol när det kommer till sexuella övergrepp å de, de är egentligen inte ett försvar... Å de ska de egentligen inte va å jag tycker det är väldigt dåligt utav Per som nu är 22 år gammal och borde ha ett eget omdöme att inte blanda ihop sexuella... Aktioner så att säga med alkohol

Deltagarna i blandgruppen uttrycker alltså här att de tycker att Per, i sin version av händesen, försökte hitta omständigheter som rättfärdigade sitt beteende. De lägger vikt vid att han var några år

äldre och att han inte borde försöka skylla på att Sara var berusad (vilket hon själv sa att hon inte var). Jag tolkar det som att de menar att den som gjort fel i det fallet var Per.

6.1.2. *”Till och med ett ja kan vara ett nej” – Frivillighet och samtycke*

Samtliga grupper fick frågan om det alltid var nödvändigt med samtycke vid sex och alla svarade att det alltid skulle finnas det. Alla grupper svarade dessutom att det åligger var och en att se till att det finns ett samtycke från alla inblandade. På frågan om hur man uttrycker frivillighet till sex svarade deltagarna i tjejgruppen att frivillighet är när man *”håller på med varandra”* och *”följer med”*. Det vill säga att alla inblandade är aktiva. Efter att en av deltagarna i tjejgruppen uttryckt att killar oftast inte kan avgöra ifall de begått en våldtäkt, bad jag om ett förtydligande om vad de trodde gjorde det svårt för killar att uppfatta om det var frivilligt eller inte. En av tjejerna uttryckte då att om man inte pratar om vad man vill så är det svårt att veta hur den andra känner. Även om hon inte uttryckte specifikt att det var killar som hade svårt att veta hur tjejer känner, så uttrycktes liknande åsikter på andra ställen i intervjun. Deltagare i tjejgruppen uttryckte till exempel att tjejer ofta var *”otydliga”* med vad de ville. Deltagarna hade dessutom en längre diskussion, om hur man kan visa den andre att man inte vill ha sex, där åsikterna gick lite isär. Flera i tjejgruppen var av åsikten att det räcker med att tjejen är inaktiv medan andra deltagare uttryckte att man som tjej måste säga till. De menade att det inte alltid räcker att dra sig undan för att den killen ska förstå att man inte vill. Eller som en av deltagarna uttryckte sig:

Jessika: Mm näe men jag känner för att killar ska FATTA... Asså börjar jag med nån kille och så ska killen FÖRSTÅ att jag inte vill då måste jag antingen SÄGA det eller visa det TYDLIGT annars är det ju svårt för han

Hon uttrycker här att det krävs tydlighet från tjejens sida för att en kille ska kunna förstå att en tjej inte vill ha sex när man *”börjar”*. Jag tolkar alltså det som att hon uttrycker att tjejers ansvar, att visa att man inte är intresserad, är större än killars ansvar att säkerställa att tjejen är intresserad.

Tjejgruppen var överens om att alkohol kan ställa till problem när det handlar om att veta vad som hänt och inte ifråga om sex. Deltagarna tycktes dock vara oense när det kommer till betydelsen av att en väldigt berusad person sagt ja till att ha sex. En av deltagarna uttryckte att Emma (vinjett 2) kan ha sagt ja till sex tidigare på kvällen men glömt bort detta på grund av att hon var så berusad. En av deltagarna uttryckte då att bara för att man sagt ja tidigare på kvällen innebär det inte att detta samtycke nödvändigtvis är giltigt även senare. Hon säger dessutom att det därför inte spelar någon roll om man glömt bort att man sagt ja tidigare, då man också måste visa frivillighet även i stunden, vilket får medhåll från andra deltagare. Det kan tolkas som att deltagarna tar avstånd från att ett

muntligt samtycke från en väldigt berusad person är giltigt om hen inte samtidigt kan visa aktivt samtycke.

På frågan om hur man uttrycker frivillighet till sex kom de i killgruppen istället in på att diskutera hur man ser att någon INTE vill ha sex. En möjlig tolkning av detta är att de menar att det inte finns något rätt sätt att uttrycka frivillighet, utan att det är viktigare att definiera vad som INTE är frivillighet. En av killarna tog som exempel att om tjejen "bara ligger där" så ska det tolkas som att hon inte vill ha sex. Detta påstående möttes av medhåll från flera deltagare men en av deltagarna i killgruppen förde då fram argumentet att det kan finnas parförhållanden där det fungerar så. Det vill säga att sex ofta börjat med att hon bara låg där, men att hon sedan "fortsatte" efter ett tag. Detta påstående fick delvis medhåll från en annan deltagare och det uttrycktes inte heller något motstånd från de andra. Detta skulle kunna tolkas som att de menar att passivitet inte nödvändigtvis behöver betyda att personen inte vill ha sex. Det skulle också kunna tolkas som att de menar att om man börjar ha sex med en inaktiv person men denne en stund senare deltar aktivt så innebär det att det man gjorde i början inte var en våldtäkt. Detta skiljer sig i så fall från hur blandgruppen pratade om inaktivitet. De gav Saras agerande i vinjett 1 (där hon låg helt stilla) som exempel, på hur man kan visa med kroppsspråket att man inte vill. Vad gäller svårigheter med att tolka varandras signaler var de i blandgruppen dock överens om att det fanns problem med att människor har olika uppfattningar om vad som är ett tydligt ja eller nej till sex. De påpekade dock att det, utöver att man visar att man vill ha sex, även ska kännas rätt inom personerna för att det ska vara ett giltigt ja.

Fredrik: Till och med ett ja kan vara ett nej... De, asså man kan säga ja ändå, för rädsla, för chocktillstånd. För att det ska bara va över så att man kan gå vidare. Det finns väldigt många exempel på övergrepp och, det måste ju va ett JA, man måste ju känna det inom sig själv också. Det ska inte va en konstig känsla eller nånting ifrån båda parter, utan det ska va... Det ska va ja ifrån båda och då snackar jag kroppsligt, verbalt då snackar jag allt

Elin: För det är ju väldigt många gånger asså det kan ju va sånt här tjatsex, att dom säger såhär nej, ba nej nej. Åsså ba fortsätter dom och till slut ba okej rå. Men det är ju fortfarande tycker jag asså... Det blir ju som ändå en våldtäkt för om man har sagt nej en gång jamen då ska det va nej, men om man hade fortsatt att TJATA, jamen då är det ju fortfarande. Asså det var ju ändå ett nej i början

Fredrik: Jaa... Jag skulle kunna se det som ett övergrepp faktiskt (Niklas: mm)... Tjatsex... Man måste liksom va där på alla plan. Och inte bara genom ett verbalt ja, så är de

De uttrycker här att bara för att personen har sagt JA verbalt innebär det inte att hen vill ha sex och att tjatsex därför skulle kunna definieras som ett övergrepp enligt deras uppfattning. Även i tjejgruppen kom de in på tjatsex, men de tycktes vara mer oense huruvida tjatsex räknades som ett övergrepp eller inte. Några av deltagarna ansåg att det var påtvingat, och därmed ett övergrepp, medans andra ansåg att om man sagt ja är det inte ett övergrepp. Detta tolkas jag som att deltagarna

som uttryckte denna åsikt menade att anledningen till varför man säger ja, inte är lika viktig som det faktum att man sagt ja.

I både tjej och killgruppen berättade deltagarna att de fått höra talas om den så kallade "samtyckeslagen" genom en annan elev på skolan som utförde en enkätundersökning för hennes gymnasiearbete. I blandgruppen var det bara en av deltagarna som sade sig ha hört lite om de eventuella förändringarna i lagstiftningen kring sexualbrott som kan komma. De uttryckte att dessa förändringar visserligen kunde vara "ett steg i rätt riktning" (Fredrik) men uttryckte att de trodde att det viktigaste var att prata om sex och övergrepp med barn och ungdomar ifrån tidigare åldrar.

Generellt sett uttryckte fokusgruppsdeltagarna en positiv uppfattning om denna eventuella lagförändring men de uttryckte även att de trodde att det fortfarande skulle bli ord mot ord i domstolen. I killgruppen uttryckte deltagarna att en positiv sak med lagförändringen skulle vara att man alltid såg till att vara tydlig med att uttrycka till varandra att man ville ha sex. Detta kunde då enligt dem kunde göra att man inte behövde "va så jävla osäker" (Gustav).

6.1.3. "Händer det ofta att killar att killar ba, INTE vill ha sex?" – Killar som initiativtagare till sex

I samtliga grupper nämnde deltagarna dominans och "machoidelalet" som bidragande faktorer till varför de trodde att det oftast är killar som våldtar. I killgruppen fördes bland annat följande dialog:

Mod: Mm, du sa det här om att det är nio av tio fall är det killar som utför övergrepp, varför tror ni det är så?

Emil: Ja... Män är väl mer, dominanta kanske. Onödigt mycket i alla fall

Gustav: Ja sugen, tycker att de är coolt å ligga

[...]

Viktor: Nämen det känns ju som rent allmänt i ett samlag som att mannen måste ta mer initiativ, så att det kan ju dels va därför

Mod: Mm?

Viktor: Det känns ju inte, asså... Jamen inte vet ja men, som att kvinnan ska fråga men vill du det här det känns som att det är mer mannen som sk-, måste fråga

Emil: Det är mycket det här med machoidealet kanske, att man ska visa sig... Ja macho

I dialogen ovan uttrycker deltagarna att det i högre grad är killar som är initiativtagare till sex och att det upplevs som att mannen bör fråga kvinnan om hon vill ha sex. Anledningen till detta kopplar de till "machoidealet". Deltagarna skulle i dialogen ovan kunna sägas beskriva dels föreställningar om psykologiska faktorer hos män men även sociala/kulturella normer för heterosexualitet. Även i tjejgruppen är de inne på att killar, i högre utsträckning än tjejer, vill ha sex.

Petra: Mm. Sen.. Händer det ofta att killar att killar ba, INTE vill ha sex? (skratt) Det kändes (ohörbart)

Jessika: Ja jag känner också//

Rebecka: Det känns som att det är oftare är TJEJEN som inte vill ha det

Petra: Jag tror killar har mer ångest typ efteråt ba ”varför hade jag sex med HENNE” jag tror inte dom har det medans

Jessika: Näe

Petra: Eller det kan väl hända också. Men jag tror det är mer efteråt då dom ba ”det där kanske inte var så smart, att ha sex med henne”

Jessika: Näe å va efterklok

Petra: Ja, jag tror ändå medans är dom ju som//

Jessika: Agera först tänka sen

Klara: In the moment

Här tolkar jag det som att deltagarna menar att det är sällsynt att killar inte vill ha sex. De uttrycker att killar är mer impulsiva och tar chansen att ha sex om de får den. I de fall där killen känner efteråt att han ångrar sig så menar de att det i så fall gäller valet av tjej och inte det faktum att han hade sex.

6.1.4. ”Man vill helst inte ta upp det” - Våldtäkt som samtalsämne

I både tjejgruppen och blandgruppen uttryckte deltagarna att de trodde att tjejer pratade om våldtäkt i större utsträckning än killar. Samtidigt uttryckte båda grupperna att de trodde att det var viktigt att prata om och att även killar var med i dessa samtal. I killgruppen uttryckte de att våldtäkt och övergrepp inte var något som killar pratade om. På direkt fråga om de pratade om detta med vänner, familj eller i skolan svarade de att det bara var om det var ”någon speciell händelse” men att det var känsligt. Det faktum att det tycks vara ett känsligt ämne pratar de även om i blandgruppen. En av killarna i blandgruppen uttryckte sig såhär angående varför han trodde att killar inte pratar om ämnet:

Fredrik: .jo... Eftersom att det är så pass tabu, tabubelagt och ändå är ett som ganska kärt ämne som kringgår i vårt samhälle är de så att kvinnorna dom förstår det hära... Våldtäkt är ett väldigt grovt brott det förstår vi också men eh. Det genomsyrar inte, för killarna... Ämnet, alltså ämnet våldtäkt det kringgår asså killarnas samtalsämnen väldigt ofta. [...] Och vi får inte upp det här samtalsämnet som kanske kvinnor kan för det är lättare för dom att prata för dom känner rädsla. [...] Om man pratar med sina vänner eller nånting om en sexuell relation så kringgår man väldigt ofta det där ämnet... Man vill helst inte ta upp det

Här uttrycker alltså deltagaren att han tror att tjejer har lättare att prata om ämnet med varandra, än killar har, och att det kan ha att göra med att de känner rädsla. Killar pratar, enligt honom, inte med varandra om det, även om de pratar om sex då de helst vill undvika det. På följdfrågan varför han trodde att det var så, att man undviker ämnet, svarade han att det kan vara en försvarsmekanism då man egentligen inte vill tänka på det och därför inte prata om det heller. Detta höll även de andra killarna i gruppen med om.

Även i tjejgruppen nämndes att våldtäkt är ett känsligt ämne för killar. De använde begrepp som ”triggered” och ”påhoppade” för att beskriva killars reaktion när ämnet kom upp. De menade att killar antingen skämtade bort samtalsämnet eller blev förbannade. De uttryckte att detta hade att göra med att det oftast är killar som är våldtäktsmän och att killar därför kände sig anklagade.

6.2. Analys - Tolkningsproblematik

Resultaten från diskussionerna angående tolkningsproblematik i olika former, som presenterats ovan, skulle kunna ses som exempel på hur rådande genusordning kan yttra sig. Detta då de kan tolkas som exempel på situationer där män får tolkningsföreträde före kvinnor. Det vill säga att mannens uppfattning av att kvinnan vill ha sex med honom värderas högre än det faktum att: hon tidigare på kvällen sagt att hon inte ville ha sex, att hon sov eller att hon var starkt berusad. Detta är något som även Jeffner (1997) observerade i sin studie. Hon beskriver hur det är ”...killens tolkning av tjejens nej som får avgöra vad ett nej betyder” (a.a., s.234).

Att deltagarna i killgruppen uttryckte åsikter som kan tolkas som förmildrande omständigheter för förövaren skulle också kunna tolkas som att deltagarna i killgruppen uttrycker medkänsla. Alltså ett slags inkännande för att man som kille skulle hamna i en situation, där man blev anklagad för våldtäkt, när man själv menar att det handlar om ett missförstånd. Om det är så att deltagarna i killgruppen kände sympati med männen i vinjetterna, skulle man kunna hävda att detta berodde på att de, på grund av sitt kön, kunde identifiera sig lättare med mannen i vinjetten. Denna tolkning, att identifikationen med personerna i vinjetten beror på ens eget kön, skulle å så fall kunna sägas vara problematiskt. Detta med tanke på att även flera deltagare ur tjejgruppen var mer benägna att försvara killen än tjejens agerande. Sett från ett genusperspektiv kan man dock förklara det som att mäns behov, vare sig de gäller sexuell frihet eller känslomässiga behov, prioriteras i den västerländska kulturen (Connell & Pearse 2015, s.139). Det skulle därför kunna förklara varför även de kvinnliga deltagarna månade om killens behov i första hand. Connell och Messerschmidt (2005, s.848) beskriver hur även kvinnor är en del i att konstruera maskuliniteter, och normerna som styr dessa, då män och kvinnor hela tiden samspekar med varandra. Detta kunde dock inte på samma sätt observeras i blandgruppen, där deltagarna inte skuldbelade offret och endast i liten utsträckning beskrev förmildrande omständigheter för förövaren.

Vissa av föreställningarna och åsikterna som uttrycktes, främst av deltagare i tjej- och killgruppen, skulle kunna böttna i så kallade våldtäktsmyter. Våldtäktsmyter beskrivs av Anderson och Doherty

(2008) som åsikter som kan sägas friskriva gärningsmannen från ansvar, skuldbelägga offret och/eller förminska dennes upplevelse av händelsen. T.ex. uttryckte deltagare i tjejgruppen att de inte tyckte att Emma (vinjett 2) skulle ha följt med på efterfest och att Sara (vinjett 1) inte borde ha åkt till Per om hon inte längre ville ha en sexuell relation. Detta kan även kopplas till Jeffners (1997, s.172) beskrivning av hur hennes informanter uttryckte att tjejer hade ansvaret för att inte ”utmana, reta eller bjuda in” killar. Jeffner fann att tjejer som bryter mot dessa normer, och bedöms vara sexuellt utmanande, ofta beskrevs som en hora (a.a., s.178). Dessa tjejer kan enligt Jeffners tolkning inte bli våldtagna då man tolkar det som att de egentligen ville ha sex eller att de åtminstone misslett killen till att tro det (a.a., s.173).

Ansvarsfördelningen mellan offer och gärningsman som fokusgrupperna gjorde skulle också kunna tolkas som utifrån kulturella och sociala normer om kvinnor och män. Dessa normer utgår enligt Connell och Pearse (2015) ofta från en uppfattning om biologiska skillnader mellan män och kvinnor. Detta handlar till exempel om uppfattningar gällande att män har svårare att kontrollera sin lust än kvinnor och mer ansvar läggs därför på kvinnor att kontrollera dessa situationer (Connell & Pearse 2015, s.59-68; Johnstone, 2016). Dessa normativa förväntningar utifrån genus hör även samman med det deltagarna nämnt angående skillnader mellan förväntningar på killar och tjejer vad gäller att inleda sexuella relationer. I killgruppen nämnde de att mannen oftast är den som ska mer initiativ till sex och att ”macho-idealet” kan påverka varför det oftast är män som våldtar. I tjejgruppen nämnde de att killar sällan tackar nej och om det är så att de ångrar det dagen efter så handlar det om valet av tjej och inte det faktum att de hade sex. Dessa åsikter kan kopplas till Connell och Pearse (2015, s.59) beskrivning av hegemonisk maskulinitet och hur manlighet ofta kopplas samman med promiskuitet och en starkare sexlust än kvinnor.

6.3. Rädslor

I alla tre fokusgrupper har de i sina respektive diskussioner kommit in på rädslor och kopplingen till sex och övergrepp. Deltagarna pratade bland annat om rädslan för att bli utsatt och rädslan att bli sedd som en våldtäktsman. Dessutom uttrycktes deltagarna att det fanns rädslor som hörde ihop med vad andra personer ska tycka och tänka om en i olika situationer kopplade till sex och övergrepp.

I samtliga fokusgrupper ställdes frågan om hur de tror att tjejer och killar tänker kring att hamna i en situation där man blir utsatt, eller utsätter någon annan, för ett övergrepp. En av tjejerna uttrycker att hon tror att killar och tjejer är rädda för olika saker:

Natalie: Aa asså jag tror. Jag tror att det är rädsla för båda men på ett annat sätt. Jag tror typ killar är rädda för typ, jamen juridiska, för att man blir rädd att man ska få en anmälan på sig eller nåt för att... Aa, det är ju vanligare att en kille våldtar en tjej än att en tjej våldtar en kille... Tror jag eller aa, men det är det man hör och ser... Eller aa... Medans en tjej, hon är j-... ja själv som tjej är man nästan lite konstant rädd över att de... Typ om man går själv ute på kvällen eller om man är på typ... jamen, ensam med en kille nånstans och man känner sig obekvämt... Man är alltid typ rädd, man är alltid på tårna [...]

Här beskriver deltagaren hur hon uppfattar skillnaderna mellan killar och tjejers rädslor kopplade till våldtäkt. Att killar är rädda att bli anklagade för våldtäkt medan tjejer är rädda att bli utsatta och att bara att vara ensam med en kille kan ge obehagskänslor för tjejer. Fler grupper har diskuterat skillnader vad gäller killars respektive tjejers rädslor kopplade till sex och övergrepp. Nedan är resultatet från dessa diskussioner uppdelade under tre rubriker, rädsla att bli utsatt, rädsla att bli (falskt) anklagad och rädsla över vad folk ska tycka och tänka om en.

6.3.1. "...som tjej så typ lär man sig att man ska typ va rädd"- Utsatthet

I blandgruppen svarade de kvinnliga deltagarna att "*...som tjej så typ lär man sig att man ska typ va rädd*". Hon uttryckte att man som tjej till exempel får höra att man ska akta sig för att vara ute sent på kvällarna. De uttryckte dessutom att de inte trodde att killar får lära sig detta på samma sätt från sin omgivning. Även de manliga deltagarna i gruppen höll med om att det var på det här viset. En manlig deltagare i blandgruppen uttryckte inte att det fanns "*samma hotbild*" mot killar som mot tjejer. När jag frågade killgruppen hur de trodde att killar och tjejer tänkte kring att hamna i liknande situationer, och om man var rädd för det, kom de i killgruppen direkt in på att tala om rädslan att, på grund av ett missförstånd, utsätta någon annan. De diskuterade alltså aldrig sin egen eventuella rädsla för att bli utsatt.

I tjejgruppen svarade de nej på frågan om de tror att killar är rädda att bli utsatta för övergrepp, detta kopplade de till att killar sällan tackar nej till sex. Några av deltagarna i tjejgruppen uttryckte att de trodde att killar också kunde känna "*väldigt mycket press*" om de inte vill ha sex men tjejen ifråga ändå fortsatte. En annan deltagare uttryckte då att om killen hade stånd var detta ett tecken på att han ville ha sex men detta påstående stötte på motstånd från andra deltagare som menade att en kille kan ha det även om han inte vill ha sex.

6.3.2. "Man ju hört talas om sånt också" - Att bli falskt anklagad

I killgruppen kom de vid flera tillfällen in på att diskutera rädsla för att bli oskyldigt anklagad för våldtäkt. En av deltagarna uttryckte att eftersom att han trodde att det var för att det är killen som är

”inne” i tjejen så blir killen dömd, även om det är tjejen som tagit initiativ till sex. Deltagare i killgruppen uttryckte även rädsla över att ha sex med någon som man trodde ville, men som ångrat sig mitt i, och som därefter gör en anmälan. En av deltagarna i killgruppen beskrev att ”man är ju livrädd” (Viktor) för detta och att ”man ju hört talas om sånt också”, och fick medhåll från de andra. På frågan vad de tänkte om det svarade de:

*Viktor: Ja det är klart att hon kanske inte vågade säga nånting för hon kanske va, rädd eller nånting men//
Emil: Då tycker man ju att, då äre väl, ska man ju mer prata med kanske... Först kompisar runt omkring och sen får dom prata med killen så får man höra bådas version och sen så utgå därifrån sen om man ska göra en anmälan eller inte... Kanske onödigt att göra nånting direkt*

Jag tolkar det som att de här uttrycker att tjejens bild av händelsen inte nödvändigtvis stämmer och att det därför kan vara bra att diskutera det som hänt med andra, för att inte riskera att falskt anklaga en kille för våldtäkt.

I tjejgruppen nämnde de vid flera tillfällen att man kunde ångra sig under sexakten, och vilja avbryta, och att detta skulle respekteras av den andre. Som tidigare nämnts uttryckte några av deltagarna i tjejgruppen att man dock måste vara tydlig att visa att man inte vill ha sex. Efter vinjett 1 uttryckte en av deltagarna att hon tyckte att Sara borde ha sagt till Per att sluta, då hon vaknade av att han tog på henne:

Jessika: Alltså.. då kan hon väl ss. säga nånting (Klara: jamen) istället för att ba ”näe (Klara: jamen) nu låter jag han fortsätta såhär att jag kan anmäla han sen”

Deltagaren uttrycker alltså att Sara borde ha sagt till, då hon vaknade och märkte vad han gjorde, istället för att ligga kvar tyst och sedan göra en polisanmälan. Det skulle kunna tolkas som att deltagaren uttrycker att det kan ha varit ett medvetet val av Sara, att inte säga till, för att senare kunna anmäla honom för våldtäkt. Detta påstående stötte dock på motstånd från andra deltagare i tjejgruppen som påpekade att man som offer kan hamna i chock och bli som förlamad.

6.3.3. ”Näe hon är så jävla konstig” - Andras åsikter

I både tjejgruppen och killgruppen diskuterade deltagarna rädslor över vad andra ska tycka och tänka om en i olika situationer. I killgruppen uttrycker en av deltagarna att det kan finnas situationer där killen inte heller frågar tjejen om hon faktiskt vill ha sex, då han kan tycka att det är pinsamt att fråga. Detta tolkar jag som att det är pinsamt för killar att på något vis erkänna att man inte kan tolka

den tjejens signaler. Just betydelsen av kommunikation och att kunna läsa av den andra är något som återkommande dök upp i diskussionen med killgruppen.

Alexander: Sen är de ju jätteviktigt att man kommunicerar med varann också för annars är det ju svårt att veta vad den andra tänker typ

Emil: Det är ju det viktigaste. Sen kanske kunna läsa av en andre personen ändå med lite kroppsspråk och sättet..

Deltagarna lyfter alltså vikten att kommunicera och att kunna läsa av den andras kroppsspråk. Dessa åsikter kan även kopplas till det en annan deltagare i killgruppen uttryckt tidigare i intervjun.

Nämmligen att man ska kunna läsa av den andre och se ifall hen inte vill ha sex. Han uttryckte att ”så blind kan man ju inte va” att man inte märker detta.

I tjejgruppen uttryckte de dock att det är svårt att veta hur man ska visa den andre att man inte vill och hur man kan ”avsluta”. Några av deltagarna i tjejgruppen uttryckte att de trodde att tjejer var sämre på att säga ifrån om dom inte ville ha sex. På frågan vad de trodde att det berodde på att man inte säger till så uttryckte deltagarna att man inte visste riktigt hur man skulle avsluta om man ”påbörjat något”. Dessutom uttryckte de att det kunde bero på att man inte ville göra den andre besviken. När deltagarna i tjejgruppen diskuterade frågan vad de anser avgör att sex är en våldtäkt kom de in just på diskussionen om svårigheterna att avbryta när den andra har fått uppfattningen om att man är på väg att ha sex tillsammans.

Petra: Man blir typ, man kan ju bli rädd

Jessika: Mm eller typ rädd för vad den ska tycka och tänka och göra//

Rebecka: men typ vad dom ska säga till andra å.. typ sånt

Jessika: Mm

Mod: Om man inte ställer upp eller?

Rebecka: Aa

Jessika: Om man typ har påbörjat

Rebecka: Åsså sen avslutar bara

Jessika: Åsså sen vill man inte, då kanske det blir så att folk ba ”näe hon är så jävla konstig” (skratt)

Deltagarna beskrev det alltså som att man kunde bli rädd för vad den andre skulle tycka och tänka men även vad andra personer kan tycka och tänka om en. Att om man ”har påbörjat” så kan man anses vara konstig om man bara ”avslutar”.

Även i killgruppen diskuterades vid flera tillfällen tjejers hinder för att säga nej till sex i vissa lägen. Deltagarna nämnde då bland annat att killen kunde vara dominant och att tjejen kunde bli rädd och därför inte säga emot. Som tidigare nämnts så uttryckte killgruppen att bristande kommunikation kunde bidra till missförstånd om huruvida en person vill ha sex eller inte. På frågan vad denna

bristande kommunikation kan bero på kom en av deltagarna in på vad han trodde kunde vara en av anledningarna till varför det kan vara svårt för tjejer att säga nej till sex.

Emil: Typ nio av tio fallen äre väl. Då äre väl mannen som är, förövaren å sen kanske [han] är så att säga väldigt dominant och då blir de väl, då blir väl kanske tjejen lite rädd å inte riktigt vågar säga emot. Om dom har känt varandra sedan tidigare kanske hon, är rädd för att jamen att dom ska tappa... Vad säger man, connection eller nåt... Såär

Mod: Mm, asså att tjejen fortfarande vill ha en relation eller?

Emil: Ja men typ om hon vä- om dom fortfarande var kompis med varandra så kanske hon tänker jamen han måste ju sluta snart men sen blire för mycket

Här tolkar jag det som att deltagaren menar att det kan vara så att tjejer ställer upp på sex för att de inte vågar säga emot. Vilket kan bero på att killen är dominant och/eller för att hon är rädd att förlora relationen till killen om hon inte ställer upp.

6.4. Analys - Rädslor

Genusnormerna ses även i förhållande till de kulturella ritualer som Stainton Rogers och Stainton Rogers (2002, s.308) beskriver i sin studie. I deras studie nämner de hur det ofta innefattas övertalning eller ”lirkande”, från killens sida, i dessa ritualer utan att detta uppfattas som av normativt avvikande. Detta kan i denna studie kopplas till tjejgruppens beskrivning av svårigheter med att säga nej på ett tydligt sätt. I tjejgruppen uppgav de att det var svårt att säga nej dels för att man inte vill göra den andre besviken men även att man var rädd att andra skulle tycka att man var ”konstig”. Jeffner (1997, s.230) beskriver hur kvinnor, genom att säga tydligt nej till sex, bryter mot vad hon kallar för ”konstitutiva reglerna för positiv kvinnlighet”. Där innefattar Jeffner t.ex. att tjejers ska ställa upp och vara sexuellt tillgängliga (i ”lagom” mängd) och därför inte ge ett alltför tydligt nej från början (a.a).

I killgruppen uttrycktes åsikter vilket kunde tolkas som att passivitet inte nödvändigtvis innebär att personen inte vill ha sex. Detta kan tolkas som att om personen efter ett tag började vara aktiv, och visade frivillighet, är det man gjort okej. Detta trots att personen inte visat frivillighet från start. Detta skulle kunna tolkas som en del av de kulturella ritualer med övertalning som, enligt Stainton Rogers och Stainton Rogers (2002, s.308), kan ingå i sex. Dessa kulturella ritualer för sex, och den interaktion som sker mellan parterna, blir därför en del av att skapa och upprätthålla genusnormer som beskriver mannen som den aktiva parten och kvinnan som passiv (Connell & Pearse 2015, s.59). Samtidigt uttryckte de i blandgruppen att inaktivitet/passivitet ska förstås som att man inte vill. Det fanns alltså ingen konsensus i grupperna kring exakt hur passivitet hos den ena parten skulle tolkas.

I killgruppen uttryckte de vad de trodde var anledningen till varför tjejer ibland hade svårt att säga nej, och ställer upp på sex även fast de inte vill, nämligen att de inte vill riskera att förlora relationen till killen. Denna uppfattning skulle kunna sägas stämma överens med hur det kan se ut i verkligheten. Tidigare nämnd studie av Lockwood Harris (2011) visade att förhoppningar om att fortsätta relationen med förövaren var en anledning till varför kvinnor utsatta för ofrivilligt sex ändå inte valt att benämna det som en våldtäkt. Detta skulle kunna tolkas inom ramen för genusnormer vilka bland annat säger att kvinnor ska vara omvårdande (Connell & Pearse 2015, s.68). Kvinnor får därigenom även får ett större ansvar i att vårda relationer (a.a). Då dessa genusnormer är något som skapas i relation mellan människor, inte minst mellan kvinnor och män, kan denna uppfattning alltså vara något som bottnar i killarnas förståelse av kvinnligt genus.

Som tidigare nämnt pratade deltagarna i allmänhet väldigt lite om mäns utsatthet i rollen som offer. Anledningen till det kan ha att göra med att det i vinjetterna, i båda fallen, var en kille som våldtagit en tjej och att de tolkat frågorna utifrån denna referensram. Det skulle dock också kunna ha att göra med det faktum det sällan talas om män i rollen som våldtäktsoffer. Det talades dock om utsatthet för killar i andra former, inte minst om risken att utsätta någon annan och att bli felaktigt anklagad. En av deltagarna i killgruppen uttryckte att man var livrädd som kille att bli anklagad för våldtäkt. Killarna lyfte då fram att man som tjej inte borde anmäla direkt utan att man först kan diskutera det som hänt med kompisar och att de sedan kunde prata med killen ifråga för att reda ut vad som hänt. Jag tolkar detta som att de uttrycker att det är viktigare att skydda killar mot en eventuellt "felaktig" polisanmälan än att stötta en tjej i dennes upplevelse av att ha blivit våldtagen. Detta skulle i så fall kunna tolkas som ett uttryck på mäns överordnad gentemot kvinnor.

I killgruppen nämnde de att det kan vara pinsamt att fråga om tjejen faktiskt vill ha sex. Vid ett annat tillfälle sa en annan deltagare i gruppen att "*så blind kan man ju inte va*" Jag tolkade detta som att det kan vara pinsamt för en kille att erkänna att man inte kan tolka den andres signaler. Det skulle kunna tyda på sexuell oerfarenhet hos killen vilket går emot hegemoniska normer för maskulinitet och heterosexualitet som säger att killar ska vara den aktiva och mer sexuellt erfarna parten (Jeffner 1997, s.232).

7. DISKUSSION

Min första frågeställning handlade om vilka föreställningar som kommer till uttryck hos ungdomarna när man diskuterar våldtäkter som begås av någon som är bekant, eller i relation, med offret. Även om samtalsämnena till viss del styrdes av vinjetterna och intervjuguiden upplever jag även att fokusgrupperna hade utrymme ta upp även ämnen utanför dessa frågor. Fokusgrupperna diskuterade missförstånd och tolkningsproblematik i stor utsträckning. Genom dessa diskussioner tydliggjordes en bild av de olika ramar som kvinnor och män har att förhålla sig till när det gäller sex. I likhet med Jeffners (1997) studie tycks även ungdomarna i denna studie uttrycka att killar och tjejer har olika mycket handlingsutrymme när det handlar om sex. I både tjej- och killgruppen fokuserades mycket på tjejernas roll för att förhindra våldtäkt och missförstånd. Detta skiljde sig alltså från blandgruppen som var mer benägna att lägga skulden, och ansvaret, på killarna. Detta skulle dels kunna förklaras av att deltagarna i blandgruppen, på grund av att den innehöll både tjejer och killar, var mer benägna att se problematiken från båda sidor. En annan förklaring skulle kunna vara att grupperna läste olika linjer på gymnasiet. Smith och Welchans (2000, s.1264) fann att utbildning av tonåringar kring våldtäktskultur kan minska deras tilltro till våldtäktsmyter. Skillnaden mellan grupperna i attityder gentemot gärningsman och offer skulle därför eventuellt kunna förklaras av de olika linjer som grupperna läste. I både killgruppen och tjejgruppen läste deltagarna praktiska linjer med endast 50 poäng samhällskunskap. Blandgruppen, som läste samhällsvetenskaplig linje, läser minst 100 poäng samhällskunskap. Detta skulle kunna vara anledningen till att deltagarna i blandgruppen i allmänhet var mer benägna att prata om våldtäkt, och könsroller, på en samhällsnivå, än deltagarna i tjej- och killgruppen. Denna tolkning får även stöd i att deltagarna från blandgruppen berättat att de pratat om ”machokultur” och könsroller på en kurs de haft.

Min andra frågeställning handlade om hur ungdomarna uttryckte sig ifråga om samtycke och frivillighet till sex. Till stor del handlade diskussionen även där om tolkningsproblematik och hur man vet att någon deltar frivilligt eller inte. Mycket av fokus hamnade på att diskutera hur man visar att man INTE deltar frivilligt. Tjatsex kunde enligt en del deltagare tolkas som ett övergrepp, medan andra menade att om man sagt ja, då har man ändå deltagit frivilligt. Andra menade att även om man sagt ja, innebär det inte nödvändigtvis att man deltar frivilligt utan att man även måste vara där ”*på alla plan*”. Det uttrycktes även åsikter som, enligt min mening, kan tolkas som att det är mannen som har tolkningsföreträde och därför får avgöra vad som är ett ja och vad som är ett tillräckligt tydligt nej (Jmf. Jeffner 1997, s.234). Detta kan därför även kopplas till min tredje och sista

frågeställning. Nämligen hur de åsikter som kommer till uttryck kan förstås utifrån genusnormer. Detta tolkningsföreträde som killar tycks ha när det handlar om frivillighet och samtycke, kan enligt min mening ses som ett uttryck för rådande genusordning och den maktasymmetri som råder (Jmf. Jeffner 1997, s.234). Kvinnor har ett ansvar för att tillfredsställa mäns känslomässiga, såväl som sexuella, behov (Connell & Pearse 2015, s.138-139; Connell 2008, s.252). Utöver detta finns även kulturella normer som säger att övertalning kan föregå sex, som en slags uppvaktning eller förförelse, utan att det ses som något avvikande (Stainton Rogers och Stainton Rogers 2002, s.308). Det blir därför, utifrån denna bakgrund, lättare att förstå varför män kan uppfattas ha tolkningsföreträde för att avgöra när den andra parten vill ha sex.

7.1. Slutsatser

Även om lagen kring sexualbrott har förändrats sedan Jeffner (1997) gjorde sin studie, och våldtäkter fått större fokus i samhällsdebatten, fann jag många likheter i de föreställningar och åsikter som fokusgruppsdeltagarna uttryckte. Fortfarande betonas kvinnors ansvar för att säga nej på ett tydligt sätt och undvika att hamna i dessa situationer. Detta är delvis förvånande enligt min mening då det skiljer 20 år mellan studierna. Samtidigt är kvinnor fortfarande inte, 20 år senare, jämställda män vilket bland annat kan ses i att män som grupp har mer makt än kvinnor (Connell och Pearse 2015, s.198). Män som grupp har inte heller något intresse av att förändra rådande ordning då de drar nytta av att kvinnor är underordnade dem (Connell & Pearse 2015, s.198). Kvinnor i sin tur, förlorar på rådande genusordning (a.a). Våldtäkter och andra sexuella övergrepp kan, enligt Connell och Pearse (2015, s.199), ses som ett uttryck för denna ojämlikhet och skadliga genus. Våldtäkt blir både på individnivå såväl som gruppnivå, ett sätt att kontrollera kvinnor då risken att utsättas gör att kvinnor vidtar åtgärder för att skydda sig; med konsekvensen att de får en minskad frihet (Jeffner 1997, s.248.). Samtidigt bidrar även kvinnor till att upprätthålla rådande genusordning genom att kvinnor och män samspelar med varandra inom genushierarkin (Connell & Messerschmidt, 2005, s.848). Man kan därför säga att det är minst sagt en komplicerad process att förändra genusnormer då alla, oavsett kön, är inblandade. Även om jag tror att förändrad sexualbrottslagstiftning är en del av att förändra genusnormer är det, precis som 2014 års sexualbrottskommitté konstaterar (2016, s.395-396), viktigt att det följs åt av utbildningsinsatser. Att diskutera kulturella och sociala normer för genus och sexualitet och hur de påverkar oss från en tidig ålder tror jag är A och O i att förändra dessa skadliga normer i samhället.

REFERENSLISTA

Anderson, Irina & Doherty, Kathy. (2008). *Accounting for rape: psychology, feminism, and discourse analysis in the study of sexual violence*. New York: Routledge

Andersson, Tommy (2014) Del 1. Utsatthet för våld – prevalens i *Våld och hälsa: en befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa*. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), Uppsala universitet

Blumberg, Michelle, L. & Lester, David. 1991. High school and college students' attitudes toward rape, *Adolescence*, vol. 26, no. 103, pp. 727

Brottsförebyggande rådet. 2017. Våldtäkt och sexualbrott. <https://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/valdtakt-och-sexualbrott.html> (hämtad 2017-04-02)

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber

Burt, Martha R. 1980, "Cultural myths and supports for rape", *Journal of personality and social psychology*, vol. 38, no. 2, pp. 217-230

Connell, Raewyn (2008). *Maskuliniteter*. 2. uppl Göteborg: Daidalos

Connell, Raewyn & Messerschmidt, James W. 2005, "Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept", *Gender and Society*, vol. 19, no. 6, pp. 829-859.

Connell, Raewyn & Pearse, Rebecca (2015). *Om genus*. 3., [omarb. och uppdaterade] uppl. Göteborg: Daidalos

Denscombe, Martyn (2016). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 3., rev. och uppdaterade uppl. Lund: Studentlitteratur

Grevholm, Erik., Nilsson, Lotta. & Carlstedt, Malena. 2005. Våldtäkt - en kartläggning av polisanmälda våldtäkter. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800012829/2005_07_valdtakt_kartlaggning.pdf (hämtad 2016-01-03)

Guy, Enosh (2007) Cognition or Involvement? Explaining Sexual-coercion in High-school Dating. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, vol. 19, no. 3, pp. 311-329

Hermerén, Göran (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
<https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed> (Hämtad 2017-05-20)

Holmberg, Carin, Stjernqvist, Ulrica & Sörensen, Eva (2005). *Våldsamt lika och olika: om våld i samkönade parrelationer*. Stockholm: Stockholms universitet, Centrum för Genusstudier

Hughes, R, & Huby, M 2004, 'The construction and interpretation of vignettes in social research', *Social Work & Social Sciences Review*, vol. 11, no. 1, pp. 36-51

Jacobsson, Maritha & Sjöström, Stefan. (2016). *Minne, utsatthet och moral: Diskurser om alkohol i våldtäkts- och misshandelsmål*. Tidskrift för Genusvetenskap. Vol. 37, no. 4, pp. 101-124

Jeffner, Stina (1997). *"Liksom våldtäkt, typ": om betydelsen av kön och heterosexualitet för ungdomars förståelse av våldtäkt*. Avhandling. Uppsala : Universitet

Johnstone, Dusty, J. 2016, "A Listening Guide Analysis of Women's Experiences of Unacknowledged Rape", *Psychology of Women Quarterly*, vol. 40, no. 2, pp. 275.

Josefson, Helena (2005). *Genus - hur påverkar det dig?*. 1. uppl. Stockholm: Natur och kultur

Jämställdhetspolitiska utredningen. 2005. Makt att forma samhället och sitt eget liv– jämställdhetspolitiken mot nya mål (SOU 2005:66).
<http://www.regeringen.se/49bb92/contentassets/b46b81ff8ea142fcb535f70d3919d696/makt-att-forma-samhallet-och-sitt-eg-et-liv-missiv-och-kapitel-1-5-del-1-av-4-sou-200566> (Hämtad 2017-04-01)

Kjellgren, Cecilia., Priebe, Gisela., Svedin, Carl-Göran. & Långström, Niklas. 2010, "Sexually coercive behavior in male youth: Population survey of general and specific risk factors", *Archives of Sexual Behavior*, vol. 39, no. 5, pp. 1161-1169

Kullberg, Christian & Brunnberg, Elinor. Vinjetter som verktyg i studier av välfärdsstatens professioner: Exemplet socialt arbete (2007) i Brunnberg, Elinor & Cedersund, Elisabet (red.) (2007). *Välfärdspolitik i praktiken: om perspektiv och metoder i forskning*. Uppsala: NSU Press. (s.175-195). Tillgänglig online via:
https://www.researchgate.net/publication/29750902_Vinjetter_som_verktyg_i_studier_av_valfardsstatens_professioner_Exemplet_socialt_arbete

Lanier, Cynthia A. & Green, Bradley A. 2006. Principal Component Analysis of the College Date Rape Attitude Survey (CDRAS), *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, vol 13, no. 2, pp. 79-93

Lockwood Harris, Kate. 2011, "The Next Problem With No Name: The Politics and Pragmatics of the Word Rape", *Women's Studies in Communication*, vol. 34, no. 1, pp. 42.

Löfgren-Mårtensson, Lotta. 2016. Att förstå sexualitet utifrån sociala och kulturella perspektiv. I Lindberg, Katarina & Olsson, Hans. *Samhällskroppen- om samhälle, kön och sexualitet*. RFSU. s.115-124. <http://www.rfsu.se/Bildbank/Dokument/Metod-Handledning/Samhällskroppenkunskapsmaterial-final.pdf?epslanguage=sv> (Hämtad 2017-04-10)

Marçal, Katrine (2008). *Våldtäkt & romantik: en berättelse om kvinnlig sexualitet*. Stockholm: Modernista

Millward, Lynne (2012) Focus Groups. I *Research Methods in Psychology*. Smith, Jonathan A., Breakwell, Glynis M. & Wright, Daniel B. (red.) (2012). *Research methods in psychology*. 4. ed London: SAGE (s.412-437).

Nationalencyklopedin (2017a). *Genus*.
<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/genus>(hämtad 2017-04-29)

Nationalencyklopedin (2017b) *Genussystem*.

<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/genussystem> (hämtad 2017-04-26)

Nationalencyklopedin (2017c), *Hegemoni*.

<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/hegemoni> (hämtad 2017-04-27)

Nilsson, Gabriella & Lövkrona, Inger (2015). *Våldets kön: kulturella föreställningar, funktioner och konsekvenser*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Olseryd, Johanna. 2015. Alkohol- och drogpåverkan vid misshandel, hot, personrån och sexualbrott. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

https://www.bra.se/download/18.779f51ff14b839896444f1/1424700908919/2015_Kortanalys_Alkohol_och_drogp%C3%A5verkan.pdf (hämtad 2016-01-03)

Olsson, Hans. 2016. Analt, oralt, vaginalt- vad är normalt?! Eller vem gör vad med vem och varför? Alla har vi en sexualsyn. I Lindberg, Katarina & Olsson, Hans. *Samhällskroppen- om samhälle, kön och sexualitet*. RFSU. s.10-23. <http://www.rfsu.se/Bildbank/Dokument/Method-Handledning/Samhällskroppen-kunskapsmaterial-final.pdf?epslanguage=sv> (Hämtad 2017-04-10)

Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU). 2010. Sex i Sverige. <http://www.rfsu.se/sv/Sex--relationer/Sex-i-Sverige/> (Hämtad 2017-03-02)

Stainton Rogers, Wendy & Stainton Rogers, Rex (2002). *Genuspsykologi: kön och sexualitet*. Lund: Studentlitteratur

Rosell, Lourdes Rué., Martínez, Isabel., Flecha, Ainhoa. & Álvarez, Pilar. 2014, "Successful Communicative Focus Groups With Teenagers and Young People: How to Identify the Mirage of Upward Mobility", *Qualitative Inquiry*, vol. 20, no. 7, pp. 863-869.

SFS nr: 2003:460. Lag om etikprövning av forskning som avser människor

Smith, Poco. & Welchans, Sarah. 2000, "Peer Education: Does Focusing on Male Responsibility Change Sexual Assault Attitudes?", *Violence Against Women*, vol. 6, no. 11, pp. 1255-1268.

Statistiska centralbyrån (SCB). 2012. Ojämn fördelning av makten.

http://www.scb.se/statistik/_publikationer/le0001_2012k01_ti_07_a05ti1201.pdf (hämtad 2017-04-01)

Strandbu, Å., & Kvalem, I. L. (2014). Body talk and body ideals among adolescent boys and girls: A mixed-gender focus group study. *Youth & Society*, 46(5), 623-641

Svensson, Johan. 2016. Alkohol. I Englund, Anna (red). *Skolelevers drogvanor 2016 - CAN rapport 161*. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

<http://www.can.se/contentassets/54701581408a4e87a2de636f8d28791d/skolelevers-drogvanor-2016.pdf> (hämtad 2017-01-03)

Wibeck, Victoria (2010). Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod. 2., uppdaterade och utök. uppl. Lund: Studentlitteratur

Åklagarmyndigheten. 2017. *Yttrande över 2014 års sexualbrottskommittés betänkande Ett starkare skydd för den sexuella integriteten (SOU 2016:60)*.

<https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/remissvar/am-2016-136-ett-starkare-skydd-for-den-sexuella-integriteten.pdf> (Hämtad 2017-02-15)

Östensson, Ida. 2013. Fatta att sex handlar om samtycke.

<https://www.svt.se/opinion/fatta-att-sex-handlar-om-samtycke?> (Hämtad 2017-04-10)

2014 års sexualbrottskommitté. 2016. *Ett starkare skydd för den sexuella integriteten (SOU*

2016:60). <http://www.regeringen.se/4a8029/contentassets/8216d40ecc814613bccb394b4b1dfa38/ett-starkare-skydd-for-den-sexuella-integriteten-sou-2016-60.pdf> (Hämtad 2016-12-20).

Vinjett 1

Per (22 år) och Sara (17 år) lärde känna varandra några månader innan denna händelse. De hade haft en sexuell relation och de träffades under denna tid flera gånger i veckan. Oftast träffades de i Pers studentrum. De gjorde slut när Per började få känslor för Sara då hon inte kände detsamma för honom. Efter att de gjorde slut träffades de några gånger. Kvällen när allt hände hade Sara firat sin kompis 18-årsdag på en restaurang. Hon bor hos sina föräldrar som bor ett par timmar bort och eftersom att hon skulle jobba dagen efter ringde hon Per och frågade om hon fick sova där, vilket hon fick.

Sara berättar följande:

Sara säger att de gånger hon och Per har träffats efter att de gjorde slut så har hon varit väldigt tydlig med att hon inte längre vill ha en sexuell relation. Hon sa även det till honom när hon ringde den här kvällen och frågade om hon fick sova där. Sara berättar att hon var helt nykter när hon kom dit vid 8-tiden, de gick och lade sig cirka en timma senare. Hon frågade om han ville att hon skulle sova på golvet men det tyckte han inte. Hon sov i linne och trosor, han i kalsonger. Sara uppger att hon vaknade av att hon kände att han hade sina fingrar i hennes underliv. Hon säger att hon blev stel och chockad och kunde därför inte röra sig. Hon låg helt stilla och låtsades sova för att hon ville bara att han skulle sluta. Han höll på så i ungefär fem minuter och sedan genomförde han ett vaginalt samlag med henne. Efter ett tag slutade han och gick upp. Efteråt var stämningen väldigt stel och ingen av dem sa något om det som hänt. Hon vågade inte utan ville bara komma därifrån. Hon ringde direkt en kompis och berättade vad som hänt och hon sms:ade även sin mamma och berättade. Senare på dagen skrev Sara till Per på Messenger och ifrågasatte det han hade gjort och efter att de hade pratat så blockerade hon honom där. Hon pratade några dagar senare med en jurist och fick veta att det Per gjort var straffbart och bestämde sig då för att göra en polisanmälan. Hon var också tveksam till att kontakta polisen för att hon hört att det är ofta som folk inte tror på tjejer som blivit våldtagna.

Per berättar följande:

Per säger att några gånger när de träffats efter att de gjort slut har de hånglat, vilket har gjort honom förvirrad. Han har inget minne av att hon sagt sa att hon inte ville ha sex med honom när hon ringde och frågade om hon fick sova där. Per säger att han tror att Sara var berusad när hon kom, hon hade varit på en restaurang där underåriga brukar serveras alkohol. Sara hade bara trosor på sig när hon sov.

Per vaknade först och han försökte väcka henne genom att pussa henne i nacken och viska till henne. Han uppfattade det som att hon hade vaknat till för han märkte hur hon rörde sig lite. Han förde in fingrarna i hennes underliv, men säger att han förstod att hon sov när han gjorde detta. Efter cirka två minuter hade han fortfarande inte fått någon respons och slutade därför då han tänkte att det han gjorde inte var okej. Han säger dock att han fortfarande var upphetsad och frustrerad och gned sin penis mot hennes underliv i frustration. Detta pågick enligt honom i cirka två minuter och han förde aldrig in den i henne. Han slutade för att han kände att det var fel. Efteråt tycker han att stämningen var stel och hon gick ut ur rummet snabbare än vanligt. När Per såg Saras meddelande på Messenger fick han en klump i magen och bad om ursäkt. När han fick höra att hon gjort en polisanmälan så kontaktade han själv polisen. I de inledande förhören nekade han till att ha gjort något men det gjorde han för att han var rädd.

Bilaga 2

Vinjett 2

Mikael (20 år) och Emma (20 år) träffades på ett uteställe och de pratade och flörtade under kvällen. När utestället stängde bestämde de att de skulle gå till en efterfest hemma hos en kompis (Gustav) till Mikael. Med hjälp av DNA-prover har man kunnat utreda att det under natten skett ett samlag mellan Emma och Mikael men det är oklart vad som egentligen har hänt och om det varit frivilligt.

Emma:

Hon minns inte så mycket om promenaden från utestället till lägenheten men hon var aldrig inställd på att de skulle ha sex säger hon. Hon minns att hon stod i hallen i lägenheten och att det var fler människor på efterfesten. Sedan har hon en minneslucka tills dess att hon vaknar upp i sängen och ser Mikael som står på knä mellan hennes ben och försöker komma in i henne. Hon minns att hon försökte knipa med benen men att hennes armar inte gick att röra. Hon minns därefter inget mer förrän hon vaknar av att flera personer som är på festen bär henne in i duschen och duschar henne med kallvatten för att väcka henne.

Efter detta så tar sig Emma ifrån lägenheten och kontaktar polis. Detta är ungefär en timme efter att de kommit till efterfesten. Polisen kan konstatera att Emma var berusad och hade 1,8 promille alkohol i blodet.

Mikael:

Han säger att han saknar minnesbilder av vad som egentligen hände då han var berusad men säger att han inte kan ha begått en våldtäkt. Detta då han inte är en sån person som begår våldtäkt eller har sex med någon som är i ett hjälplöst tillstånd. Han och några andra på efterfesten hjälptes åt att bära Emma till duschen för att de blev rädda när hon var medvetslös och ville väcka henne.

Gustav:

Gustav är en kompis till Mikael och han var på efterfesten. Han vet inte vad som hände i sovrummet men såg dem tidigare på natten sitta i soffan i vardagsrummet och prata och pussas.

Intervjuguide

Introduktion

Information till deltagarna:

- Studiens syfte: att få en bättre bild av ungdomars tankar kring våldtäkter och övergrepp, och eventuella gråzoner mellan sex och övergrepp, som begås av en person som den utsatta har en relation till
- Frivilligt och okej att avbryta när som helst utan vidare förklaring
- Aidentifiering+ vikten av att de inte sprider vidare vad som sagts i detta rum
- Inga egna (eller vänner/närståendes) eventuella erfarenheter utan de ska berätta om sina åsikter/tankar till ämnet rent generellt utifrån de frågor som ställs.
- Samtalsledaren ganska passiv - Utgångspunkten är att deltagarna i gruppen ska prata med varandra och inte med samtalsledaren. Jag kan hoppa in med följdfrågor och så ibland
- Fritt att lyfta tankar och åsikter som väcks under diskussionen. Det finns inga rätt eller fel åsikter eller svar utan allt ni har att säga är viktigt för studien.
- Vinjetterna baseras på riktiga rättsfall där jag anonymiserat de inblandade.
- Frågor angående informationen?
- Deltagarnas ålder, namn samt att de säger något ytterligare, för att kunna identifiera deras röster vilket förenklar transkriberingen

Inledande fråga:

- Tankar utifrån begreppet våldtäkt?

Tema 1, Vinjetterna

Vinjett nr 1

Vad tänker ni när ni hör om detta fall?

- *Vilka skillnader finns i hur de inblandade uppfattat händelsen?*

Vad tror ni är anledningen till att de uppfattat händelsen olika?

- *Har båda ett ansvar i det som hände?*

Hur tänker ni kring att Sara och Per tidigare har haft en relation?

Tycker ni att den beskrivna händelsen verkar vara ett brott?

Vinjett nr 2:

Vad tänker ni när ni hör om detta fall?

- *Vilka skillnader finns i hur de inblandade uppfattat händelsen?*

Vad tror ni är anledningen till att de uppfattat händelsen olika?

- *Har båda ett ansvar i det som hände?*

Emma minns inte exakt vad som har hänt före eller under tiden de hade sex. Hur tänker ni kring att hon gör en polisanmälan?

Hur tänker ni kring Gustav, Mikael's kompis, och de andra personerna som var på festen?

Tycker ni att den beskrivna händelsen verkar vara ett brott?

Tema 2: Föreställningar och referensramar:

Vad tycker ni avgör om sex har varit en våldtäkt/övergrepp?

- *Vem avgör?*
- *Hur kan en person veta om det man varit med om är en våldtäkt?*

Hur tror ni att tjejer resp. killar tänker kring att hamna i liknande situationer som de som beskrevs i vinjetterna?

Stämmer dessa två exempel överens med era föreställningar av hur en våldtäkt går till?

- *Återkom till deras bild av en våldtäktsman resp. offer*
- *Var kommer deras kunskap angående sex och övergrepp ifrån?*

Vad tror ni är anledningarna till att såna här situationer uppstår?

Kan det finnas faktorer som kan bidra till att man missförstår om den andra vill ha sex?

Kan vem som helst begå sexuella övergrepp?

- *Varför tror ni det är vanligast att det är killar som utför övergrepp?*

Kan två personer, där den ena anses sig ha blivit utsatt för ett övergrepp/våldtäkt av den andre, fortsätta ha en relation efter en sådan här händelse?

Tema 3: Attityder till samtycke och en eventuell lagstiftning i frågan:

Har ni hört talas om att det har kommit en utredning som föreslår flera förändringar av lagen om sexualbrott?

- *Om ja, hur fick ni information om detta? Hur har ni tolkat den?*
- *Om nej: I korthet kan man säga att det bland annat föreslås i denna att frivillighet till sex ska uttryckas i handling eller ord till den andre parten, annars är det ett sexuellt övergrepp. Hur tänker ni om detta?*

Hur tänker ni att ett samtycke/frivillighet till sex skulle kunna yttra sig? Hur kan en person veta att den andre vill ha sex?

- Har någon mer ansvar än någon annan att undersöka om det finns frivillighet/samtycke?
- Kan ni tänka er situationer där ett samtycke/frivillighet inte är nödvändigt?

Vad tror ni påverkar era tankar och attityder kring sex och sexuella övergrepp?

- *Pratar man om sånt här med sina kompisar, familj, i skolan?*

Avslutning:

(Ge möjlighet för dem att kommentera/reflektera kring något som sagts tidigare)

Är det någon som vill tillägga något?

Transkriptionsnyckel

,	= Kortare paus
...	= Längre paus med någon/några sekunders tystnad
Ord?	= Frågeintonation
”ord”	= När personen citerar någon annan person
ord-	= Avbrott av personen själv
ord//	= Avbrott av någon annan
ORD	= Betoning på ordet
[...]	= Borttagen kommentar/del av kommentar som inte ansågs vara relevant
.jo	= Jo som sägs på inandning för att visa att man håller med, ett ”norrländskt jo”.